

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: *Ελληνική Γλώσσα
και Λογοτεχνία*

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Τα Επαγγελματικά Θηλυκά Ονόματα και το Στοιχείο [+/-
λόγιο]: Στάσεις απέναντι στη Χρήση τους.

Αναστασία Μιχαλοπούλου

Επιβλέπων Καθηγητής
Δημήτριος Μιχελιουδάκης

Δεκέμβριος 2019

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

**Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: *Ελληνική Γλώσσα
και Λογοτεχνία***

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Τα Επαγγελματικά Θηλυκά Ονόματα και το Στοιχείο [+/-
λόγιο]: Στάσεις απέναντι στη Χρήση τους.**

Αναστασία Μιχαλοπούλου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Δημήτριος Μιχελιουδάκης**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Αναστασία Μιχαλοπούλου του Αντωνίου από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Δεκέμβριος 2019

ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ

Περίληψη

Ο στόχος της μεταπτυχιακής διατριβής είναι να εξετάσει τα θηλυκά επαγγελματικά ονόματα σε σχέση με το στοιχείο [+/- λόγιο]. Η προσέγγιση του θέματος είναι κοινωνιογλωσσολογική – στατιστική και στοχεύει στη συσχέτιση κοινωνιογλωσσολογικών μεταβλητών και την ανίχνευση των στάσεων των ομιλητών τις γλώσσας απέναντι στη θηλυκοποίηση των επαγγελματικών ονομάτων με δημοτικά επιθήματα. Μελετάται η ποικιλότητα, δηλαδή οι εναλλακτικοί τύποι (επαγγελματικά θηλυκά με λόγια κατάληξη ή όχι) σε σχέση με τις κοινωνικές ομάδες και την κατάσταση επικοινωνίας και το ενδεχόμενο της γλωσσικής αλλαγής. Μετά από μια βιβλιογραφική επισκόπηση του θέματος, διεξάγεται έρευνα με τη μορφή ερωτηματολογίων που μοιράστηκαν και απαντήθηκαν από ιατρούς, νοσηλευτές, διοικητικούς υπαλλήλους και εργαζόμενους παραϊατρικών επαγγελμάτων διαφόρων ηλικιών στο Νοσοκομείο ΠΓΝΘ ΑΧΕΠΑ (κοινότητα πρακτικής) και έπειτα από στατιστική επεξεργασία των δεδομένων, αναφέρονται και σχολιάζονται τα αποτελέσματά της. Τέλος, εξετάζεται το πρόβλημα του γλωσσικού σεξισμού (αντανάκλαση των σχέσεων εξουσίας των δύο φύλων στη γλώσσα) και προτείνονται τρόποι αντιμετώπισής του.

Summary

The purpose of the master's thesis is to examine the professional feminine nouns in relation to element [+/- literary]. The approach of the issue is sociolinguistic – statistical and aims to correlate sociolinguistic variables and to identify the attitude of Greek language speakers towards the feminization of professional nouns with demotic suffixes. Diversity is examined, namely the alternative types (professional feminine nouns with literary suffixes or not) in relation to social groups, communicational condition and language change. Moreover, a bibliographical overview of the subject is followed and then a research with questionnaires is being carried out. The questionnaires have been distributed and have been answered by doctors, nurses, administrators and medical visitors of various ages at AHEPA Hospital of Thessaloniki (community of practice). After statistical data being processed, its results are mentioned and then analyzed. Finally, the issue of linguistic sexism (a reflection of the power relations of the sexes in the language) is examined and ways of dealing with it are suggested.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου διατριβής θα ήθελα να ευχαριστήσω αρχικά τον Επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Δημήτριο Μιχελιουδάκη για την καθοδήγησή του, την υπομονή του, τις γνώσεις που μου μετέδωσε, το ενδιαφέρον του και τις συμβουλές του σε όλο αυτό το διάστημα της εκπόνησής της.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Σταυρούλα Τσιπλάκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, μέλος ΔΕΠ του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, για τη συμβολή της στην εύρεση του θέματος της μεταπτυχιακής μου διατριβής, τις ιδέες και τις οδηγίες της καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας για τα θηλυκά επαγγελματικά ονόματα.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζω επίσης στον κ. Σπύρο Αρμοστή, μέλος ΣΕΠ του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, για την καθοριστική του βοήθεια στη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων των ερωτηματολογίων.

Δε θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω τον πατέρα μου, κ. Αντώνιο Μιχαλόπουλο, Καθηγητή Χειρουργικής και Διευθυντή της Α' ΠΡΧ Κλινικής του ΠΓΝΘ ΑΧΕΠΑ, για την υποστήριξή του, καθώς και για την άδεια που μου έδωσε να μοιράσω ερωτηματολόγια στο προσωπικό της Κλινικής και σε άλλους χώρους του Νοσοκομείου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Αθανάσιο Καραμανώλη, Ειδικό Καρδιολόγο, για το ενδιαφέρον του, την ηθική συμπαράσταση και τη βοήθειά του στη διανομή των ερωτηματολογίων.

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή.....	1
2	Το γένος και τα θηλυκά επαγγελματικά ονόματα – Διάφορες προσεγγίσεις.....	5
3	Προγενέστερες έρευνες για τα θηλυκά επαγγελματικά ονόματα.....	8
4	Η έρευνα	12
4.1	Το πλαίσιο της έρευνας.....	12
4.2	Αποτελέσματα 1 ^{ου} ερωτηματολογίου.....	14
4.3	Αποτελέσματα 2 ^{ου} ερωτηματολογίου.....	25
4.4	Συμπεράσματα.....	31
5	Επίλογος.....	36
Παραρτήματα.		42
A	Ερωτηματολόγιο 1	42
B	Ερωτηματολόγιο 2.....	50
Βιβλιογραφία.....		55

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Η κοινωνιογλωσσολογία ή Κοινωνική Διαλεκτολογία είναι η επιστήμη που μελετά τη σχέση γλώσσας και κοινωνίας. Ενώ παλαιότερα οι ερευνητές εστίαζαν στη μελέτη, σύγκριση και διαφοροποίηση γεωγραφικών ποικιλιών (οριζόντια διαφοροποίηση – γεωγραφική ποικιλότητα), η οποία παραδοσιακά ονομάζεται Διαλεκτολογία, στην επιστήμη της Κοινωνιογλωσσολογίας, μελετούν τη συσχέτιση κοινωνικών χαρακτηριστικών και γλωσσικού συστήματος (κάθετη διαφοροποίηση – κοινωνική ποικιλότητα). Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τα γλωσσικά μπορεί να είναι η κοινωνική τάξη, το φύλο, το περιβάλλον επικοινωνίας η ηλικία και η εθνική καταγωγή των προς μελέτη κοινωνικών ομάδων. Εξετάζονται οι κοινωνιόλεκτοι, δηλαδή οι γλωσσικές ποικιλίες που συνδέονται με ομάδες με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά. Επιλέγονται γλωσσικά στοιχεία που βρίσκονται σε ελεύθερη ποικιλία, δηλαδή εναλλασσόμενοι τύποι ανάλογα με τον ομιλητή και την περίσταση επικοινωνίας και έπειτα συλλέγεται γλωσσικό υλικό από ομιλητές με ποικίλα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Οι μελέτες αυτού του είδους ονομάζονται συσχετιστικές καθώς μελετούν τη σχέση εξαρτημένων και ανεξάρτητων μεταβλητών. Ανεξάρτητες μεταβλητές είναι τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ομιλητών, τα οποία είναι σταθερά και δεδομένα και εξαρτημένες μεταβλητές είναι οι γλωσσικοί τύποι, καθώς η εμφάνιση τους σχετίζεται με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ομιλητών. (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 66).

Αντιπροσωπευτικές συσχετιστικές έρευνες είναι του Labov, του Trudgill, της Cheshire και της Milroy. Ο Labov στη Νέα Υόρκη τη δεκαετία του 1960, εξέτασε την κοινωνική ποικιλία του φωνήματος /r/, το οποίο είχε δύο πραγματώσεις: [r] και μηδενική πραγμάτωση. Σκοπός του ήταν να μελετήσει την γλωσσική ποικιλότητα (διαφοροποίηση) και η υπόθεση ήταν ότι η εμφάνιση του μεταφωνηεντικού r ή η απουσία του συνδέεται με την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκουν οι ομιλητές (Κακριδή-Φερράρι 2011: 10). Εξέτασε την ομιλία των υπαλλήλων τριών καταστημάτων που απευθύνονταν σε πελάτες διαφορετικών κοινωνικών στρωμάτων (ενός λαϊκού, ενός μεσαίου και ενός καταστήματος που απευθύνονταν σε πελάτες που ανήκαν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα). Τους έκανε ερωτήσεις με τρόπο ώστε η απάντηση που θα έπαιρνε πάντα θα ήταν fourth floor (στην πρώτη λέξη το r ακολουθείται από

σύμφωνο, ενώ στη δεύτερη όχι). Έπειτα προσποιούταν ότι δεν είχε ακούσει την απάντηση και ζητούσε να επαναλάβουν. Η επανάληψη αυτή οδηγούσε τον υπάλληλο να εκφέρει το λόγο του με μεγαλύτερη προσοχή και με πιο καθαρή προφορά. Έτσι, ο Labov διαπίστωσε ότι όσο πιο προσεκτικά μιλούσαν η παρουσία του r ήταν εμφανής, οπότε η προσεκτική ομιλία και όχι η αυθόρμητη οδηγεί στην εκφορά των γλωσσικών προτύπων που είναι περισσότερο αποδεκτοί από τη νόρμα. Τα συμπεράσματά του ήταν ότι η εμφάνιση του μεταφωνηεντικού r εξαρτάται απ' το γλωσσικό περιβάλλον, δηλαδή από την ακολουθία ή όχι συμφώνου, από το ύφος, δηλαδή από την προσεκτική ομιλία και από την κοινωνική τάξη του κάθε ομιλητή. (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 68).

Άλλη συσχετιστική έρευνα είναι του Trudgill στο Νόριτς της Αγγλίας (1974 – 1975), ο οποίος μελετά τη μεταβλητή -ing που πραγματώνεται με δύο τρόπους, με τον υπερωικό τύπο της νόρμας, όπου για την προφορά του έρρινου συμφώνου το πίσω μέρος της γλώσσας αγγίζει την υπερώα και το στιγματισμένο τύπο που για την προφορά του έρρινου συμφώνου η άκρη της γλώσσας αγγίζει τη βάση των επάνω δοντιών. Διαπίστωσε ότι όσο πιο προσεκτική ήταν η ομιλία των πληροφορητών, όσο πιο επίσημο ύφος υπήρχε δηλαδή, τόσο περισσότερο χρησιμοποιούσαν τον υπερωικό τύπο της νόρμας, καθώς και ότι οι κατώτερες τάξεις χρησιμοποιούσαν σε μεγαλύτερο ποσοστό το στιγματισμένο τύπο από τις ανώτερες κοινωνικά τάξεις. Επίσης, συμπέρανε ότι οι γυναίκες πίστευαν ότι χρησιμοποιούσαν περισσότερο τον τύπο της νόρμας απ' ότι έκαναν στην πραγματικότητα και οι άντρες το αντίθετο. Οι άντρες χρησιμοποιούσαν ωστόσο περισσότερο τον αποκλίνων τύπο από τις γυναίκες. Ο Trudgill εξήγησε το φαινόμενο αυτό με την άποψη ότι οι γυναίκες νιώθουν περισσότερη ανασφάλεια από τους άντρες και μιλώντας με τύπους της νόρμας αισθάνονται ότι θα καταξιωθούν κοινωνικά. (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 73).

Ακολουθεί η έρευνα της Cheshire στο Ρέντινγκ της Αγγλίας (1978), η οποία παρόμοια με τον Trudgill για τη σχέση γλωσσικών μεταβλητών και φύλου διαπίστωσε μέσω της σχέσης των μεταβλητών της έρευνάς της ότι τα αγόρια προτιμούν τους αποκλίνοντες τύπους, ενώ τα κορίτσια τους τύπους της νόρμας. Στον καθημερινό λόγο οι αποκλίνοντες τύποι χρησιμοποιούνται και από τα δύο φύλα το ίδιο, ενώ στις επίσημες περιστάσεις τα κορίτσια προτιμούσαν να χρησιμοποιούν τους τύπους της νόρμας. Επίσης, εκτός από το φύλο και το ύφος, η χρήση των αποκλινόντων τύπων σχετίζεται και με την υποκουλτούρα των νέων, τη συμμετοχή των νεαρών αγοριών στη "σκληρότητα" και την "υποκουλτούρα του δρόμου" και τη συμμετοχή τους σε ομάδες "σκληρών" παρεών. (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 74).

Η έρευνα της Milroy στο Μπέλφαστ (1980 κ.α.), είναι επίσης συσχετιστική, καθώς τονίζει τη σημαντικότητα των κοινωνικών δικτύων, τα οποία θεωρεί ανεξάρτητες μεταβλητές. Κύριο ρόλο στην προσέγγισή της παίζει η εγωκεντρικότητα, οι σχέσεις που δημιουργεί το "εγώ" με τα υπόλοιπα άτομα που ανήκουν στο κοινωνικό δίκτυο. Εισάγει τους όρους πυκνότητα, δηλαδή το αριθμητικό ποσοστό των ατόμων που σχετίζεται με

το “εγώ” και οι σχέσεις μεταξύ τους, αν γνωρίζονται δηλαδή ή όχι και της πολυνηματικότητάς, αν δηλαδή ένα άτομο συνδέεται με το “εγώ” με μόνο μια ιδιότητα (μονονήματος δεσμός) ή με περισσότερες, λόγω χάρη μια ξαδέρφη μπορεί να είναι και γειτόνισσα και συνεργάτιδα με το “εγώ”. Η ισχύς του δικτύου καθορίζεται από το βαθμό της πυκνότητας και της πολυνηματικότητάς του. Τα άτομα που ανήκουν στο ίδιο κοινωνικό δίκτυο χρησιμοποιούν τους ίδιους αποκλίνοντες τύπους, όσο και αν οι ανώτερες τάξεις προσπαθούν να επιβάλλουν τύπους με γόητρο που ανήκουν στη νόρμα. Έτσι διατηρείται η ενότητα, ταυτότητα και η αλληλεγγύη μεταξύ των μελών του κοινωνικού δικτύου, που συνήθως αποτελείται από άτομα κατώτερης, εργατικής τάξης. (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 75).

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η έρευνα του Labov στο νησί Martha’s Vineyard (1961 – 1962), διότι μελέτησε την εξέλιξη της γλωσσικής αλλαγής, μέσω της γλωσσικής ποικιλίας, δηλαδή πώς μια γλωσσική ποικιλία λόγω και μέσω κοινωνικών καταβολών μπορεί να οδηγεί σε γλωσσική μεταβολή. (Κακριδή-Φερράρι 2011: 4). Ο Labov εξέτασε τη δίφθογγο [au] σε λέξεις όπως out, house και τη δίφθογγο [ai] σε λέξεις όπως white, night. Διαπίστωσε ότι οι δίφθογγοι αυτές είχαν αρχίσει να εμφανίζουν ποικιλομορφία, μεταβαλλόμενες προς μια πιο κεντρικοποιημένη προφορά. Πήρε συνεντεύξεις από νησιώτες διαφόρων ηλικιών, τους έβαλε να διαβάσουν αποσπάσματα, όπου υπήρχαν οι δίφθογγοι και επισκέφτηκε μέρη όπου σύχναζε ο πληθυσμός του νησιού, ώστε να παρατηρήσει άμεσα την ποικιλότητα των δίφθογγων μέσα από τον αυθόρμητο λόγο των ομιλητών. Τα συμπεράσματά του ήταν ότι οι εναλλασσόμενοι τύποι εμφανίζονταν περισσότερο σε άτομα ηλικίας 30 – 45 ετών, ενώ δεν ήταν τόσο ορατοί σε άτομα άνω των 75 και κάτω των 30 ετών. Επίσης, η ελεύθερη ποικιλία εμφανιζόταν περισσότερο στην ομιλία των ψαράδων του νησιού. Διαπίστωσε επίσης, ότι η φαινομενικά καινούργια προφορά προϋπήρχε παλαιότερα και οι νησιώτες άρχισαν να επανέρχονται σ’ αυτήν την προγενέστερη ποικιλία. Εξήγησε το φαινόμενο, ως επιθυμία των νησιωτών να επανέρθουν στις παλαιότερες αξίες, η κεντρικοποιημένη προφορά ήταν το διακριτικό χαρακτηριστικό της ιδιαιτερότητας τους, το σύμβολο της νησιώτικης ταυτότητάς τους σε αντιδιαστολή με την προφορά των τουριστών που επισκέπτονταν το νησί. (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 80).

Σημαντική διαφορά ανάμεσα τις δύο έρευνες του Labov που παραθέσαμε, είναι ότι στην πρώτη περίπτωση, δηλαδή στη Νέα Υόρκη η αλλαγή χαρακτηρίζεται ως αλλαγή άνωθεν, καθώς εμφανίζεται στο λόγο ανώτερων κοινωνικά τάξεων, σε επισημότερο ύφος, είναι αποδεκτή από τη νόρμα, είναι συνειδητή και κατευθύνεται και προς τις άλλες κοινωνικές ομάδες (με χαρακτηριστική τη μεσαία τάξη, η οποία στην προσπάθειά της να ανέβει κοινωνικά και να μοιάσει την ανώτερη τάξη, εμφανίζει στο λόγο της το φαινόμενο της υπερδιόρθωσης, χρησιμοποιεί δηλαδή τους αποδεκτούς από τη νόρμα τύπους και σε περιβάλλοντα που δε χρειάζονται.) Αντίθετα, η ελεύθερη ποικιλία που εμφανίζεται στο νησί Martha’s Vineyard, χαρακτηρίζεται ως αλλαγή κάτωθεν, διότι εμφανίζεται αρχικά στην ομιλία των κατώτερων κοινωνικά τάξεων (ψαράδες), στον

αυθόρμητο λόγο, γι' αυτό και είναι μη συνειδητή αλλαγή και απομακρύνεται από τη νόρμα. Ο Labov πραγματοποίησε την έρευνα του σε φαινομενικό χρόνο, δηλαδή εξέτασε συγχρονικά μία ελεύθερη ποικιλία στο λόγο διαφορετικών γενεών για να δείξει την τάση της αλλαγής. Αν επικρατήσει ο "νεωτεριστικός" τύπος τότε μιλάμε για διαχρονική αλλαγή (έρευνα σε πραγματικό χρόνο, εξέταση διαφορετικών συγχρονικών ποικιλιών), οπότε η έρευνα στη συνέχεια που γίνεται σε πραγματικό χρόνο θα επιβεβαιώσει ή όχι τις υποθέσεις της έρευνας που έγινε σε φαινομενικό χρόνο. (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 88).

Στόχος της μεταπτυχιακής διατριβής είναι η συσχέτιση κοινωνιογλωσσολογικών μεταβλητών, σταθερών και δεδομένων, όπως η ηλικία, η καταγωγή, το φύλο, το επάγγελμα, το μορφωτικό επίπεδο (ανεξάρτητες μεταβλητές) και των υπό εξέταση γλωσσικών φαινομένων (εξαρτημένες μεταβλητές). Οι εξαρτημένες μας μεταβλητές είναι ή διατήρηση ή απουσία του λόγιου μορφολογικού στοιχείου (δημοτικές καταλήξεις) στη δήλωση θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων σε μία συγκεκριμένη κοινότητα πρακτικής. Συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε την αποδεκτότητα ή μη θηλυκοποιημένων μορφολογικά επαγγελματικών τύπων από ομιλητές της γλώσσας που εργάζονται στο χώρο της υγείας. Θα ορίσουμε τις συνιστώσες της ποικιλότητας (χρήση του μορφολογικά διακριτού θηλυκού τύπου η επίκοινο τύπο), εξετάζοντας πόσα στοιχεία λέγονται και ποια είναι αυτά, από ποιες κοινωνικές ομάδες και σε ποια περιβάλλοντα χρησιμοποιείται ο ένας ή ο άλλος τύπος (επίσημη ή ανεπίσημη περίσταση επικοινωνίας). Στη συνέχεια, θα εξετάσουμε αν πρόκειται για γλωσσική μεταβολή και θα προσπαθήσουμε να τη χαρακτηρίσουμε ως αλλαγή άνωθεν η κάτωθεν βάσει των ευρημάτων μας. Επιπλέον, θα ασχοληθούμε με τις στάσεις των ομιλητών απέναντι στους εναλλασσόμενους τύπους και θα αξιολογήσουμε τη γλωσσική τους πραγματικότητα. Τέλος, θα αναφέρουμε τα συμπεράσματα μας μέσα από προσωπική έρευνα και θα προτείνουμε λύσεις για το υπό μελέτη γλωσσολογικό φαινόμενο. Η προσέγγιση μας θα είναι κοινωνιογλωσσολογική, συσχετιστική και ποσοτική/στατιστική (μέσω στατικής ανάλυσης δεδομένων ερωτηματολογίων.)

Κεφάλαιο 2

Το Γένος και τα Θηλυκά Επαγγελματικά Ονόματα - Διάφορες Προσεγγίσεις

Το γένος είναι ένα ζήτημα που έχει απασχολήσει κατά καιρούς πολλούς μελετητές, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στην κοινή νεοελληνική υπάρχει η διάκριση φυσικού/βιολογικού γένους και γραμματικού. Πιο συγκεκριμένα όταν αναφερόμαστε σε έμβια όντα με το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο] οι τιμές φυσικού και γραμματικού γένους συμπίπτουν (βέβαια, υπάρχουν και εξαιρέσεις όπως το κορίτσι-θηλυκό φυσικό γένος και ουδέτερο γραμματικό γένος, το αγόρι-αρσενικό φυσικό γένος και ουδέτερο γραμματικό, η αγορίνα - αρσενικό φυσικό γένος και θηλυκό γραμματικό κ.α.). Συγκεκριμένα, όταν το αντικείμενο αναφοράς είναι αρσενικού φύλου (φυσικό γένος) χρησιμοποιούμε αρσενικό γραμματικό γένος και όταν είναι γυναικείου φύλου θηλυκό γραμματικό γένος αντίστοιχα. Ακόμα και όταν αναφερόμαστε σε οικεία κατοικίδια ζώα εξακολουθεί να υπάρχει η σύμπτωση γραμματικού και φυσικού γένους (όπως ο γάτος - η γάτα, ο σκύλος - η σκύλα), ενώ για μη οικεία δεν συμβαίνει αυτό (όπως ο λύκος, το τσακάλι) (Ράλλη 2003: 75). Οπότε, το γένος συνδέεται στενά με την επιστήμη της σημασιολογίας.

Οι απόψεις και οι θεωρίες για την κατηγορία του γένους είναι πολλές. Σύμφωνα με τις Αναστασιάδη - Συμεωνίδη και Χειλά - Μαρκοπούλου (2003) το γένος εμφανίζει καθολικές τάσεις ως προς τη γέννηση και την απώλειά του, τα κριτήρια απόδοσής του στα ονόματα και την εξέλιξή του. Είναι ένας μορφολογικός δείκτης, μια εγγενής γραμματική κατηγορία κενή περιεχομένου που σχετίζεται με την ταξινόμηση του ονόματος ή τη συμφωνία. Η προσέγγιση τους στηρίζεται στην έννοια της πρωτοτυπικότητας των ονομάτων ανά γένος, δηλαδή υποστηρίζουν πως υπάρχει ένα κεντρικό, ομοιογενές ονοματικό σύστημα αρσενικών, θηλυκών και ουδετέρων ονομάτων και διάφορες περιφερειακές ομάδες ονομάτων, οι οποίες έλκονται από το κεντρικό σύστημα. Συγκεκριμένα όσον αφορά τα αρσενικά ονόματα, πρωτοτυπικά είναι

αυτά που το αντικείμενο αναφορά τους είναι άρρεν και μορφολογικά λήγουν σε -ς. Πρωτοτυπικά θηλυκά είναι αυτά που το αντικείμενο αναφοράς τους είναι θήλυ και από άποψη μορφής λήγουν σε -α, -η, -ου, καθώς και αφηρημένα ουσιαστικά που δηλώνουν ενέργεια, ιδιότητα ή συλλογικότητα και πρωτοτυπικά ουδέτερα είναι όλα τα [-έμψυχα] που μορφολογικά λήγουν σε -ι, -α, -ο και τα άκλιτα. Την κατηγορία των επίκοινων (εμφανίζουν έναν τύπο αν και δηλώνονται άτομα αρσενικού και γυναικείου φύλου - ο/η γιατρός, ο/η υπουργός) επαγγελματικών ονομάτων που μας ενδιαφέρει για τη μελέτη μας, τη θεωρούν εξαίρεση των πρωτοτυπικών θηλυκών ονομάτων, δηλαδή μη πρωτοτυπικά θηλυκά, αφού στα ονόματα αυτά είναι ορατός ο δείκτης αρσενικότητας (κατάληξη -ς). Επιπλέον, ενώ μέσω της γλωσσικής ποικιλίας, της γλωσσικής μεταβολής και της παραγωγής ενισχύονται οι τάξεις των πρωτοτυπικών ονομάτων, οι επίκοινοι τύποι των επαγγελματικών θηλυκών παραμένουν στο περιφερειακό σύστημα ονομάτων, διατηρώντας το λόγιο χαρακτήρα τους. (Αναστασιάδη - Συμεωνίδη και Χειλά - Μαρκοπούλου 2003: 49).

Η Ράλλη (2003) ορίζει το γένος ως χαρακτηριστικό αμφίσημης υπόστασης που μπορεί να συμμετέχει και στην παραγωγή και στην κλίση και κατανέμει τις ονοματικές κατηγορίες σε διάφορες τάξεις. Το ονομάζει "λεξικό" χαρακτηριστικό με την έννοια ότι χαρακτηρίζει λεξικά στοιχεία ονοματικής φύσεως, άσχετα αν αυτά είναι παράγωγα ή όχι, αν κλίνονται και ανεξάρτητα από κάθε δομική εξάρτηση. Επιπλέον, θεωρεί ότι το χαρακτηριστικό του γένους αποτελεί ιδιότητα των θεμάτων και όχι των κλιτικών επιθημάτων και ότι αυτό που παρέχεται από τις άλλες πληροφορίες είναι η συγκεκριμένη τιμή του. Αναφέρει, επίσης, ότι για τα ουσιαστικά που φέρουν το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο], η σημασιολογία παίζει καθοριστικό ρόλο καθώς όσα είναι αρσενικού φύλου είναι αρσενικού γένους και όσα είναι γυναικείου φύλου είναι θηλυκού γένους. Τα επαγγελματικά ουσιαστικά σε -ος (όπως γιατρός, υπουργός) παρουσιάζουν την ίδια κλιτή μορφή για τις τιμές του αρσενικού και του θηλυκού γένους και καθίστανται υποπροσδιορισμένα ως προς το γένος. Ο υποπροσδιορισμός και η αμφισημία αίρονται στο επίπεδο της σύνταξης, μέσω της συμφωνίας με το κατάλληλο συστατικό (Η Μαρία είναι δικηγόρος). Εντάσσει τα επαγγελματικά ονόματα σε -ος στις περιπτώσεις εμμένοντος υποπροσδιορισμού, αφού τα θέματα τους είναι υποπροσδιορισμένα ως προς μια συγκεκριμένη τιμή γένους (ένας υπουργός μπορεί να είναι και αρσενικού και θηλυκού γένους). Αυτό επιλύεται στο επίπεδο της φράσης μέσω της συμφωνίας του ουσιαστικού με έναν προσδιοριστή, ο οποίος είναι μαρκαρισμένος με μία συγκεκριμένη τιμή γένους (όπως το άρθρο - η υπουργός). Ωστόσο, οι τύποι αυτοί παρέχουν τη βάση δημιουργίας μορφολογικά διακριτών θηλυκών τύπων, παράγωγους σχηματισμούς όπως γιατρίνα, υπουργίνα και έτσι αναδεικνύεται και ο σημαντικός ρόλος της μορφολογίας στην απόδοση του γένους. (Ράλλη 2003: 75).

Η Χριστοφίδου (2003) εστιάζει στο ζήτημα της σχέσης του γένους με την κλίση, το οποίο το προσεγγίζει βάσει του θεωρητικού μοντέλου της φυσικής θεωρίας των Wurzel και Dressler. Για τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα (σε -ος, -ας κτλ.) αναφέρει ότι

είναι γηγενείς νεολογισμοί. Θεωρεί ότι τα θηλυκά επαγγελματικά (όπως η γιατρός, η γραμματέας) είναι αυτόνομα λεξήματα του λεξικού της ελληνικής που είναι παράγωγα του αρσενικού αντιστοίχου τους. Το επιχείρημα της για το ότι αποτελούν αυτόνομα λεξήματα είναι ότι υπάρχουν συνώνυμα που δηλώνουν το ίδιο επάγγελμα, δηλαδή η γιατρός/ η γιάτρισσα/ η γιατρίνα, οπότε δεν μπορούμε να θεωρήσουμε το η γιάτρισσα και το η γιατρίνα αυτόνομα λεξήματα ενώ το η γιατρός όχι. Ένα δεύτερο επιχείρημα που παρουσιάζει είναι ότι οι χρήστες της γλώσσας κλίνουν διαφορετικά τα θηλυκά επαγγελματικά που λήγουν σε αρσενική κατάληξη από τα αντίστοιχα αρσενικά ονόματα (παρατηρούνται λάθη κατά την κλίση των θηλυκών όπως η γιατρός – της γιατρός ή της γιατρό, η ταμίας – της ταμίας). Αναλύονται ως παράγωγα μηχανισμού μετατροπής γένους μέσω ενδοκατηγοριακού (από ουσιαστικό σε ουσιαστικό) μεταπλασμού. Ως μεταπλασμό ορίζει το μηχανισμό κατασκευής νέων παραγώγων χωρίς μορφική αλλαγή στο μη κλιτικό τμήμα της βάσης. Είναι φανερό η σημασιολογική εξάρτηση των θηλυκών από τα αρσενικά, καθώς υπάρχει πρόβλημα στην αναφορικότητα των ονομάτων (γι' αυτό πολλές φορές λέμε η γυναίκα γιατρός). Πρέπει να υπάρχουν επαγγελματικά θηλυκά που να παράγονται από τα αρσενικά είτε μέσω επιθημάτων όπως διοικητής – διοικήτρια είτε με παραδειγματικό μεταπλασμό. Τέλος, υπάρχει συστηματικότητα που παρουσιάζεται στα λάθη των ομιλητών κατά την κλίση των επαγγελματικών θηλυκών σε -ος, -ης, -ας. Προτείνει, τελικά την παραγωγή μέσω μεταπλασμού και όχι την ύπαρξη του ενός λεξήματος. (Χριστοφίδου 2003: 112).

Κεφάλαιο 3

Προγενέστερες Έρευνες για τα Θηλυκά Επαγγελματικά Ονόματα

Τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες σχετικά με το ζήτημα των επαγγελματικών θηλυκών ουσιαστικών. Θα αναφέρουμε τέσσερις από αυτές τονίζοντας τα ερευνητικά τους ερωτήματα και τα ευρήματά τους.

Η Κατσούδα και ο Τράπαλης (2012) εστιάζουν στη μορφολογία των θηλυκών επαγγελματικών, δηλαδή στο σχηματισμό τους. Η έρευνα τους βασίστηκε αρχικά σε μία άσκηση που έδωσαν σε μαθητές και φοιτητές η οποία περιλάμβανε τρεις στήλες. Η πρώτη είχε τον αρσενικό τύπο των επαγγελματικών και οι άλλες δύο στήλες έπρεπε να συμπληρωθούν από τα παιδιά με τους τύπους που χρησιμοποιούν στην καθημερινότητα τους (δεύτερη στήλη) και με τύπους που γνωρίζουν (τρίτη στήλη). Διευκρινίστηκε ότι μπορούν να βάλουν ίδιο τύπο και για το αρσενικό και το θηλυκό γένος ή όχι. Τα αποτελέσματα της έρευνά τους ήταν ότι ενώ τις περισσότερες φορές χρησιμοποιούν τον αμαρκάριστο ως προς το γένος τύπο του επαγγελματικού, γνωρίζουν και χρησιμοποιούν και το θηλυκοποιημένο μορφολογικά τύπο. Πολλές φορές ωστόσο, αντιμετωπίζουν πρόβλημα στο σχηματισμό του διακριτού θηλυκού τύπου. Τέλος, δεν κατέγραψαν περιφραστικούς σχηματισμούς και επαγγελματικά ονόματα με λόγια επιθήματα. Η έρευνα τους συνεχίστηκε συλλέγοντας δεδομένα από λεξικά και νεοελληνικές γραμματικές συμπεραίνοντας την αβεβαιότητα που κυριαρχεί στο χώρο κατά το σχηματισμό των θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων. Αναφέρουν εξωγλωσσικούς και τους ενδογλωσσικούς παράγοντες που καθίστανται εμπόδια για το σχηματισμό των διακριτών θηλυκών τύπων και έπειτα καταγράφουν δεδομένα από το διαδίκτυο εντοπίζοντας τη συχνότητα εμφάνισης των αμαρκάριστων και μη επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων. Διαπιστώνουν ότι δεν έχουν την ίδια τύχη όλα τα

επαγγελματικά θηλυκά, αλλού υπερτερούν τα ασαφή ως προς το γένος ουσιαστικά και αλλού τα μορφολογικά διακριτά θηλυκά ονόματα. Ωστόσο, οι θηλυκοποιημένοι τύποι έχουν γίνει αποδεκτοί σε πλήθος κειμένων. (Κατσούδα και Τράπαλης 2012: 63).

Μία ακόμη έρευνα που σχετίζεται με τη γλωσσική χρήση και την τυποποίηση των επαγγελματικών θηλυκών ουσιαστικών πραγματοποιείται από τις Ιορδανίδου και Μάντζαρη (2005). Ορίζουν τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά ως τη θηλυκή εκδοχή μιας ιδιότητας ή ενός τίτλου επαγγέλματος ή αξιώματος και θέτουν το ζήτημα για τη σχέση γλώσσας και φύλου. Για την έρευνα τους συνεκτιμούνται το γλωσσικό αίσθημα, η γλωσσική χρήση και λαμβάνονται υπόψη οι γλωσσολογικές παράμετροι ότι το φυσικό γένος διακρίνεται παραγωγικά, λεξικά, με το αντίστοιχο άρθρο και περιφραστικά. Επίσης, ότι το αρσενικό γένος χρησιμοποιείται ως γένιος (generic) όρος για τη δήλωση και του αντρικού και του γυναικείου φύλου όταν αναφέρεται γενικά σε πρόσωπα ή θέσεις και όχι σε συγκεκριμένα άτομα. Η θηλυκοποίηση αντιμετωπίζεται ως κοινωνική αναβάθμιση της γυναίκας στον επαγγελματικό χώρο. Η έρευνα βασίστηκε σε νεοελληνικά λεξικά και σε δεδομένα από το διαδίκτυο (ηλεκτρονικά λεξικά). Κάποια από τα αποτελέσματα δείχνουν ότι πολλά επαγγελματικά ουσιαστικά που λήγουν σε -ος χρησιμοποιούνται ως επίκοινα, διότι δημιουργείται έντονη αντίθεση ανάμεσα στο λόγιο λεξικό μόρφωμα και στη λαϊκότερη κατάληξη. Επίσης, για τα επαγγελματικά που λήγουν σε -ικός, ο σχηματισμός της θηλυκής εκδοχής κατά το πρότυπο των επιθέτων, δηλαδή σε -ική, δημιουργεί συστηματική ομωνυμία ανάμεσα στη θηλυκή εκδοχή του επαγγελματικού και στην ονομασία της αντίστοιχης επιστήμης ή τέχνης (όπως η ορθοπαιδική, η πολιτική). Η θηλυκοποίηση των επαγγελματικών σε -ας με θηλυκά επιθήματα είναι απαραίτητη, καθώς οι αμαρκάριστοι ως προς το γένος τύποι συγκρούονται με βασικά μορφολογικά χαρακτηριστικά του συστήματος της ελληνικής, δηλαδή ύπαρξη /ς/ αντί μηδενικής κατάληξης στην ονομαστική των θηλυκών και μη παρουσία /ς/ στη γενική ενικού των θηλυκών. Επίσης, αναφέρουν δύο κατηγορίες απόκλισης από τους κανόνες θηλυκοποίησης για τα επαγγελματικά σε -ης και -ής, την αντίσταση στην καθιέρωση του σημαδεμένου θηλυκού επιθήματος λόγω της αντίδρασης που δημιουργείται από την αντίθεση λόγιας ρίζας και λαϊκής κατάληξης στα επαγγέλματα κύρους και τη δυνατότητα σχηματισμού εναλλακτικών θηλυκών εκδοχών με πολλά επιθήματα, με τα λόγια -ις, -ιδα, τα τρια -ισσα και με τον επίκοινο τύπο -ης. Από την εξέταση της συχνότητας των εναλλακτικών θηλυκών καταλήξεων από αρσενικά σε -ης σχετικά με τις λόγιες καταλήξεις, συμπεραίνουν ότι πρόκειται για επικράτηση αυτόνομων λόγιων καταλήξεων στον ενικό αριθμό και όχι ενιαίο σύστημα λόγιας κλίσης. Τέλος, το μεγαλύτερο ποσοστό των επίκοινων ονομάτων που χρησιμοποιούνται προέρχονται από την κατηγορία των αρσενικών επαγγελματικών ονομάτων με την κατάληξη -ος. (Ιορδανίδου και Μάντζαρη 2005: 14).

Οι Παυλίδου, Καπελλίδη και Καραφώτη (2015) κάνουν μια σημαντική έρευνα σχετικά με το γένος, το φύλο και τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά ως όψεις του γλωσσικού σεξισμού. Θεωρούν το γραμματικό γένος ισχυρό μέσο για τη διάκριση των

φύλων και υποστηρίζουν ότι δεν είναι σημασιολογικά αυθαίρετο όταν πρόκειται για τη δήλωση προσώπων. Τα επίκοινα δε συνάδουν με το σύστημα της δημοτικής και τα επαγγελματικά ονόματα πρέπει να εναρμονιστούν με τις υπόλοιπες εξελίξεις του συστήματος της γλώσσας. Εξετάζουν το ζήτημα απ' τη σκοπιά του γλωσσικού σεξισμού και λαμβάνουν υπόψη το γλωσσικό αίσθημα, τον περιορισμό του γλωσσικού συστήματος και την περιγραφή της πραγματικής χρήσης σε μία κοινότητα πρακτικής. Η γενικευτική χρήση του αρσενικού καθώς και η αρνητική προβολή των γυναικών από την σκοπιά των αντρών συντελούν στον στην αντανάκλαση των σχέσεων εξουσίας του γυναικείου και του αντρικού φύλου στο λόγο. Το ερευνητικό του πρόγραμμα που έγινε το 2012 είχε αντικείμενο την καταγραφή των γλωσσικών πρακτικών έμφυλης δήλωσης προσώπου στο ΑΠΘ και ο στόχος του ήταν ο περιορισμός του γλωσσικού σεξισμού. Εξετάζεται ο λόγος των μελών ΔΕΠ (από ηλεκτρονικά μηνύματα), των διοικητικών υπαλλήλων (από έγγραφα) και των φοιτητών (με ερωτηματολόγια). Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το αρσενικό γραμματικό γένος κυριαρχεί και στα μηνύματα μεταξύ των μελών ΔΕΠ και στα έγγραφα της διοίκησης για τη δήλωση προσώπου (αρσενικού ή θηλυκού). Ωστόσο, στα έγγραφα της διοίκησης η χρήση αρσενικού και θηλυκού γένους είναι μεγαλύτερη σε ποσοστό από τα μηνύματα των μελών ΔΕΠ. Σχετικά με τους φοιτητές προτιμούν τους λόγιους σχηματισμούς και αντιμετωπίζουν πρόβλημα στο σχηματισμό διακριτών θηλυκοποιημένων τύπων από αρσενικά επαγγελματικά ονόματα που λήγουν σε -ας, -ης, -ις και -ων. Διαπιστώνεται επίσης η ευρεία αποδεκτότητα θηλυκών επαγγελματικών με λαϊκότερες καταλήξεις από τη νέα γενιά φοιτητών. Τέλος, προτείνουν την ενίσχυση της μη έμφυλης δήλωσης προσώπου (χρήση ουδετέρου γένους όπως το μέλος, το άτομο και εκφράσεις όπως οι πρυτανικές αρχές, τα στελέχη της διοίκησης) και την επίσημη καθιέρωση νεωτερικών τύπων θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών όπως πρυτάνισσα, κοσμητόρισσα. Η αλλαγή πρέπει να αρχίσει από το λόγο της διοίκησης, καθώς αυτή ασκεί μεγάλη επιρροή και απ' ότι φαίνεται από τα αποτελέσματα το έδαφος εμφανίζεται πρόσφορο. (Παυλίδου, Καπελλίδη και Καραφώτη 2015: 14).

Μία προσέγγιση σχετικά με το ζήτημα της αποτύπωσης στη γλώσσα των αξιωματών που κατέχουν τις τελευταίες δεκαετίες οι γυναίκες δίνεται από τις Μενεγάκη και Ευθυμίου (2009). Μελετούν δοκίμια γραμματικής και λεξικών και ερευνούν τη στάση των επίσημων φορέων και το ρόλο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Εξετάζοντας διάφορα λήμματα γραμματικών και λεξικών διαπιστώνουν την αμηχανία και την αβεβαιότητα των συγγραφέων όταν πρόκειται να δηλωθούν γυναικεία επαγγέλματα κύρους. Το ίδιο συμβαίνει και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, όπου επικρατεί σύγχυση, καθώς άλλοι δημοσιογράφοι χρησιμοποιούν αρσενικό τύπο επαγγελματικού και άλλοι μορφολογικά διακριτό θηλυκό τύπο όταν αναφέρονται σε γυναίκες που ασκούν κάποιο αξίωμα ή έχουν κάποια εξουσία. Σχετικά με τους επίσημους φορείς, διαπιστώθηκε ότι ακόμα και γυναίκες που κατέχουν κάποιο αξίωμα, διστάζουν να το αποτυπώσουν μορφολογικά στη γλώσσα. Συγκεκριμένα και οι άντρες και οι γυναίκες που κατέχουν κάποια μορφής εξουσίας, όταν πρόκειται να δηλώσουν το επάγγελμά τους (κύρους) χρησιμοποιούν τον αρσενικό τύπο του επαγγελματικού, τον ασαφή δηλαδή ως προς το

γένος όρο. Ωστόσο, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα εξουσίας ακόμη και σήμερα δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη σε αριθμητικά ποσοστά. Καταλήγουν τονίζοντας ότι η ανισότητα των φύλων διαιωνίζεται και σ' αυτό συντελεί η αντίσταση της κοινωνίας να αποτυπώσει στη γλώσσα τη νέα πραγματικότητα, την είσοδο των γυναικών στα κέντρα εξουσίας και στα κοινωνικά καταξιωμένα επαγγέλματα. (Μενεγάκη και Ευθυμίου 2009:15).

Παρόμοια με τις παραπάνω έρευνες είναι και η δική μας έρευνα που ακολουθεί παρακάτω (4^ο κεφάλαιο). Έχοντας ως έναυσμα τις έρευνες και τα αποτελέσματα των παραπάνω μελετητών, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε, να επεκτείνουμε και να εξετάσουμε το ζήτημα των θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων στο χώρο της υγείας. Θα ονομάζουμε εφεξής για τις ανάγκες της έρευνάς μας το χώρο του Νοσοκομείου και το προσωπικό (ομιλητές της έρευνας) που εργάζονται σ' αυτό "κοινότητα πρακτικής". Οι Αρχάκης και Κονδύλη (2011) αναφέρουν: "Σύμφωνα με τις Eckert & McConnell-Ginet (1999:198), τα αντικειμενικά κοινωνικά χαρακτηριστικά (όπως επάγγελμα, μόρφωση, καταγωγή, γειτονία, συγγενικοί δεσμοί κ.λπ.) δεν είναι ούτε αρκετά ούτε ικανά να ορίσουν διαφορετικές κοινότητες πρακτικής. Αντίθετα, η οριοθέτηση και διαμόρφωση των κοινοτήτων πρακτικής προκύπτει από τις ενέργειες στις οποίες εμπλέκονται τα μέλη της ομάδας, τα οποία έτσι πιστοποιούν τους κοινούς δεσμούς τους." (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 192). Οι εργαζόμενοι (από τα ανώτερα ως τα κατώτερα κοινωνικά επαγγέλματα) συντελούν μια κοινότητα ομιλητών και χρησιμοποιούν εκτός από τον λόγο που εκφέρουμε όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες καθημερινά (είτε επίσημο είτε ανεπίσημο) και τον δικό τους κώδικα επικοινωνίας, με τη δική τους ορολογία, καθώς και εξειδικευμένο λεξιλόγιο για τις ανάγκες της αλληλοκατανόησης με τους συναδέλφους τους και της ομαλής συνεργασίας στο χώρο του Νοσοκομείου.

Κεφάλαιο 4

Η Έρευνα

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί εξετάζονται το πλαίσιο της έρευνας (ενότητα 4.1), τα αποτελέσματα του πρώτου ερωτηματολογίου (ενότητα 4.2), τα αποτελέσματα του δεύτερου ερωτηματολογίου (ενότητα 4.3) και τέλος αναφέρονται τα συμπεράσματά μας με βάση τα ευρήματά μας (ενότητα 4.4).

4.1 Το Πλαίσιο της Έρευνας

Η έρευνα μας έγινε με τη μορφή ερωτηματολογίων που μοιράστηκαν και απαντήθηκαν στο Νοσοκομείο ΠΓΝΘ ΑΧΕΠΑ. Ο λόγος που επιλέξαμε τη συγκεκριμένη κοινότητα πρακτικής (Νοσοκομείο) είναι γιατί σε έναν τέτοιο χώρο υπάρχουν ομιλητές της γλώσσας από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, καθώς και επαγγέλματα που η μορφολογία τους συνδέεται με το υπό εξέταση γλωσσικό φαινόμενο. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν λέξεις για επαγγέλματα όλων των μορφολογικών κατηγοριών που έχουν απασχολήσει τις μέχρι τώρα έρευνες (κατηγορίες επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων, δηλαδή, που λόγω της μορφολογίας τους θεωρούνται προβληματικές) και που χρήζουν περεταίρω εξέταση και ανάλυση. Οπότε, οι εργαζόμενοι σε αυτόν τον κλάδο αναπόφευκτα κάνουν καθημερινά στο λόγο τους (επίσημο ή μη) χρήση της μίας ή της άλλης ποικιλίας (επαγγελματικό θηλυκό όνομα με λόγιο στοιχείο με αρσενική κατάληξη ή όχι). Επιπλέον, στο χώρο της υγείας υπάρχουν επαγγέλματα με κύρος, με κοινωνική καταξίωση και είναι ενδιαφέρον να δούμε αν λόγω του κύρους αυτού διατηρούνται στα συγκεκριμένα επαγγελματικά ονόματα τα λόγια στοιχεία της μορφολογίας όταν πρόκειται να δηλωθεί η θηλυκή εκδοχή του επαγγελματικού. Μοιράστηκαν δύο διαφορετικά ερωτηματολόγια, τα οποία συμπληρώθηκαν από διαφορετικά άτομα, ώστε να αποφύγουμε τον επηρεασμό των πληροφορητών μας που απάντησαν το πρώτο ερωτηματολόγιο που έχει να κάνει με την αξιολόγηση των τύπων που βρίσκονται σε ελεύθερη ποικιλία από τις ερωτήσεις του δεύτερου ερωτηματολογίου που έχει να κάνει με την πραγματική χρήση των εναλλασσόμενων τύπων και τις στάσεις των ομιλητών και αντίστροφα, να μην προκαθορίζονται οι απαντήσεις τους στο ένα ερωτηματολόγιο, δηλαδή από τις ερωτήσεις του άλλου. Τα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν από τέσσερις ομάδες (συνιστώσες) επαγγελματιών του χώρου τις υγείας:

ιατρούς, νοσηλευτές, διοικητικούς υπαλλήλους και εργαζόμενους που ασκούν παραϊατρικά επαγγέλματα (ιατρικοί επισκέπτες). Μοιράστηκαν σε γυναίκες και άντρες που ασκούν τα παραπάνω επαγγέλματα και που ανήκουν στις ηλικιακές κατηγορίες: 18 – 30, 30 – 55 και 55 και άνω ετών. Ρωτήθηκε ο τύπος καταγωγής τους καθώς και αν είναι μονόγλωσσοι. Οι ερωτήσεις των δημογραφικών στοιχείων (φύλο, ηλικία, καταγωγή, επάγγελμα, μονόγλωσσος/η ή όχι) είναι οι ίδιες και για τα δύο ερωτηματολόγια.

Αναφορικά με το πρώτο ερωτηματολόγιο, για το κάθε επαγγελματικό θηλυκό όνομα δίνονται τέσσερις πιθανοί σχηματισμοί με βάση την κατάληξη σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας (επίσημη/ανεπίσημη). Οι δυνατοί συνδυασμοί που ακολουθήθηκαν για το κάθε επαγγελματικό όνομα είναι: δημοτική (λαϊκή) κατάληξη σε ανεπίσημη περίσταση επικοινωνίας [+ λαϊκή κατάληξη – επίσημο ύφος], λαϊκή κατάληξη σε επίσημη περίσταση επικοινωνίας [+λαϊκή κατάληξη +επίσημο ύφος], λόγια κατάληξη σε ανεπίσημη περίσταση επικοινωνίας [-λαϊκή κατάληξη – επίσημο ύφος] και λόγια κατάληξη σε επίσημη περίσταση επικοινωνίας [-λαϊκή κατάληξη +επίσημο ύφος]. Ζητήθηκε από τους χρήστες να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας τους ή διαφωνίας τους με τον κάθε πιθανό σχηματισμό, βαθμολογώντας από το 1 έως το 6 την κάθε περίπτωση επαγγελματικού ονόματος μέσα σε φράσεις που δηλώνουν διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας. Κατά πόσο συμφωνούν δηλαδή ή διαφωνούν, με το λόγιο επίκεινο τύπου του επαγγελματικού ή με το μαρκαρισμένο ως προς το γένος θηλυκό τύπο με τις δημοτικές καταλήξεις. Οι κατηγορίες επαγγελματικών θηλυκών που εξετάστηκαν είναι: επαγγελματικά θηλυκά που το αντίστοιχο αρσενικό τους έχει την κατάληξη –ος, –λόγος και σχηματίζουν το δημοτικό θηλυκό τύπο με την κατάληξη –ίνα (ο/η γιατρός – η γιατρίνα, ο/η καρδιολόγος – η καρδιολογίνα, ο/η ορθοπεδικός – η ορθοπεδικίνα), επαγγελματικά ονόματα που τελειώνουν σε –έας (ο/η γραμματέας, ο/η τραυματιοφορέας) και σχηματίζουν τον μορφολογικά καθορισμένο θηλυκό τύπο με την κατάληξη –ίνα (γραμματίνα, τραυματιοφορίνα), επαγγελματικά θηλυκά που το αρσενικό τους έχει την κατάληξη –ας και σχηματίζουν τον νεωτεριστικό θηλυκοποιημένο τύπο με την κατάληξη –ίσσα (ο/η επιστήμονας – η επιστημόνισσα, ο/η διδάκτορας – η διδακτόρισσα), ακολουθούν τα επαγγελματικά ονόματα σε –της, τα οποία σχηματίζουν τον διακριτό θηλυκό μορφολογικά τύπο με το κλιτικό επίθημα –τρια (ο/η διοικητής – η διοικήτρια), επαγγελματικά θηλυκά που σχηματίζονται με δύο λέξεις που λήγουν σε –ος και –της (ο/η ιατρικός επισκέπτης – η ιατρική επισκέπτρια) και τέλος ουσιαστικοποιημένα επίθετα σε –ος με τη μαρκαρισμένη θηλυκή εκδοχή τους να σχηματίζεται κατά την αναλογία των επιθέτων (ο/η πλαστικός – η πλαστική, ο/η επίκουρος – η επίκουρη, ο/η ειδικός – η ειδική). (βλ. παράρτημα)

Το δεύτερο ερωτηματολόγιο που μοιράστηκε, εξετάζει την πραγματική χρήση των επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων και τις στάσεις των ομιλητών απέναντι σ' αυτά, απέναντι δηλαδή στο δημοτικό/νεωτεριστικό ή στο λόγιο στοιχείο. Αρχικά, δίνονται κάποιες προτάσεις με ποίκιλες περιστάσεις επικοινωνίας και σε παρένθεση οι τύποι

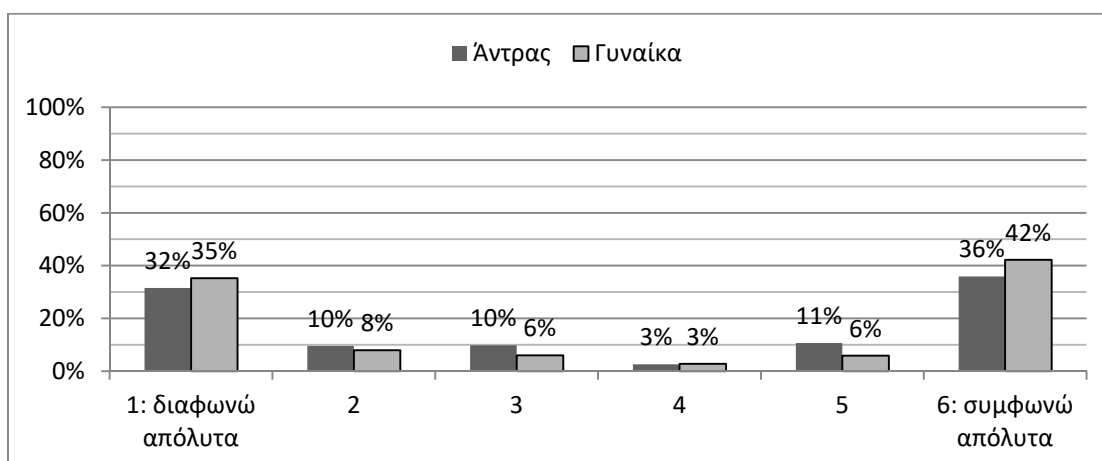
των επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων και ζητείται να δηλώσουν οι πληροφορητές ποιον τύπο θηλυκού επαγγελματικού θεωρούν οι ίδιοι αποδεκτό στην ομιλία τους (λόγιο ή μη), ποιον από τους τύπους που δίνονται δηλαδή θα χρησιμοποιούσαν οι ίδιοι κατά την εκφορά του λόγου τους. Στη συνέχεια, ρωτούνται αν χρησιμοποιούν στο λόγο τους θηλυκές καταλήξεις της δημοτικής (όπως -ίνα, -ίσα) για να δηλώσουν επαγγελματικά θηλυκά ονόματα και έπειτα αν αλλάζει που χρησιμοποιούν σε επίσημο περιβάλλον επικοινωνίας. Ζητείται επίσης, να αναφέρουν πως θα αποκαλούσαν τις γυναίκες που ασκούν το επάγγελμα της χειρουργικής όταν η προσφώνηση επιβάλλει πληθυντικό αριθμό. Αναφορικά με τις στάσεις, ρωτούνται αν πιστεύουν πως η χρήση αρσενικής κατάληξης στη δήλωση επαγγελματικού θηλυκού ονόματος σχετίζεται με την ανισότιμη μεταχείριση ανδρών και γυναικών στον επαγγελματικό χώρο και έπειτα ζητείται να αριθμήσουν από το 1 έως το 5 ποιον παράγοντα θεωρούν πως παίζει σημαντικό ρόλο για την επιλογή του τύπου του επαγγελματικού (μαρκαρισμένου μορφολογικά θηλυκού ή μη), η ιδεολογία του κάθε ατόμου, το φύλο του, το μορφωτικό του επίπεδο, η καταγωγή του ή η επίσημη/ανεπίσημη κατάσταση επικοινωνίας. Ζητείται να δηλώσουν αν θεωρούν ότι η επιλογή της δημοτικής κατάληξης από κάποιον κατά τη δήλωση του επαγγέλματος μίας γυναίκας είναι ένδειξη υποτίμησης προς την επαγγελματική επάρκειά της και αν κατά την άποψη τους αρκεί το άρθρο να διακρίνει το φύλο του ατόμου, χωρίς την ύπαρξη μορφολογικής διάκρισης του γένους μέσα στο όνομα. Τίθεται επίσης η ερώτηση αν πιστεύουν πως η ελληνική κοινωνία είναι έτοιμη να δεχτεί και να αντικαταστήσει τους αμαρκάριστους ως προς το γένος τύπους με όρους που δηλώνουν καθαρά το φύλο μέσω της κατάληξης και έπειτα ζητείται να αριθμήσουν από το 1 έως το 4 ποια θεωρούν πως είναι η σημαντικότερη αιτία για την ευρεία ακόμη χρήση των αρσενικών καταλήξεων (λόγιων) κατά τη δήλωση θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων: το εκπαιδευτικό σύστημα (ελλιπής διδασκαλία του φαινομένου), τα λεξικά (ελάχιστα λήμματα), το σύστημα της ελληνικής γλώσσας (επιρροή καθαρεύουσας) ή η στάση της κοινωνίας. Καλούνται στη συνέχεια να επιλέξουν το λόγο που κατά τη γνώμη τους προτιμούνται αρσενικές καταλήξεις για τη δήλωση του θηλυκού όταν πρόκειται για επαγγέλματα κύρους και δίνονται οι εξής πιθανοί λόγοι: οι δημοτικές καταλήξεις είναι πιο "λαϊκές", δεν ταιριάζουν στο σύστημα της ελληνικής γλώσσας και δε χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα από το ευρύ κοινό (αν δε γνωρίζουν δίνεται η δυνατότητα να μην απαντήσουν κάτι από τα παραπάνω). Τέλος, ζητείται να απαντήσουν αν θεωρούν πως η αντικατάσταση των αμαρκάριστων ως προς το γένος επαγγελματικών ονομάτων με μορφολογικά διακριτά θηλυκά ονόματα θα συμβάλει στην κοινωνική ανέλιξη της γυναίκας στον επαγγελματικό τομέα και αν συμφωνούν με την άποψη ότι από τη στιγμή που η γυναίκα θεωρείται ισότιμη με τον άντρα στον επαγγελματικό χώρο είναι ανάγκη να αποτυπωθεί αυτό και στη γλώσσα μορφολογικά μέσω των καταλήξεων. (βλ. παράρτημα)

4.2 Αποτελέσματα 1^{ου} Ερωτηματολογίου

Μοιράστηκαν και απαντήθηκαν 42 ερωτηματολόγια 1 (βλ. παράρτημα). Από αυτά, τα 31 τα απάντησαν γυναίκες και τα 11 άντρες (74% γυναίκες και 26% άντρες). Όλοι

κατάγονταν από αστικά κέντρα εκτός από έναν και ήταν όλοι μονόγλωσσοι. Αναφορικά με τα επαγγέλματα που ασκούσαν, οι 13 ήταν ιατροί (31%), οι 18 νοσηλεύτριες (43%), οι 5 διοικητικοί υπάλληλοι (12%) και οι 6 ιατρικοί επισκέπτες (14%). Σε σχέση με την ηλικία, οι 9 ήταν 18-30 ετών (21%), οι 28 ήταν 30-55 ετών (67%) και οι 5 ήταν άνω των 55 ετών (12%).

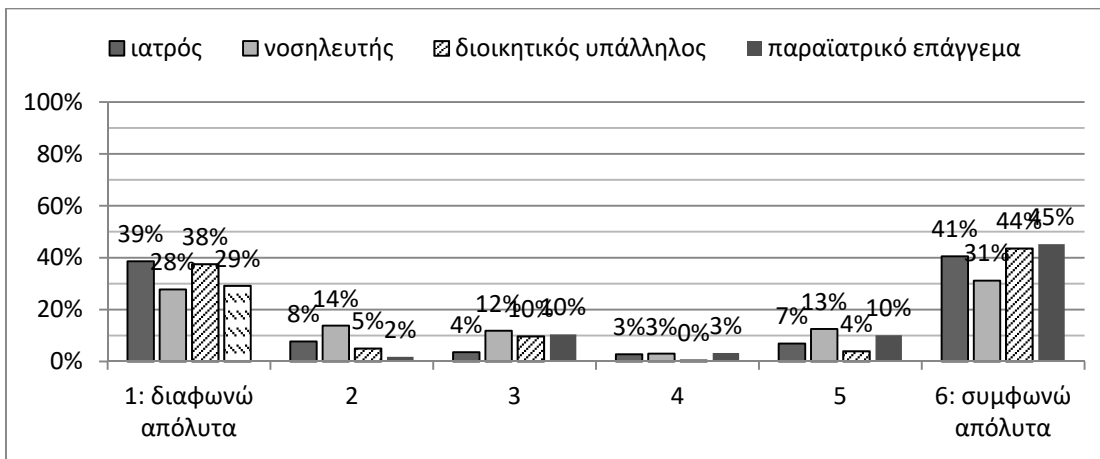
Ζητήθηκε να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους με συγκεκριμένους τύπους επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων από το 1 έως το 6 (1=διαφωνώ απόλυτα, 2=διαφωνώ αρκετά, 3=διαφωνώ λίγο, 4=συμφωνώ λίγο, 5=συμφωνώ αρκετά, 6=συμφωνώ απόλυτα). Παραθέτουμε τη γραφική παράσταση που δείχνει το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σε σχέση με το φύλο:

Ραβδόγραμμα 1. Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας σε σχέση με το φύλο.

Βλέπουμε ότι οι γυναίκες είναι πιο απόλυτες σε σχέση με τους άντρες σχετικά με τον τύπο που επιλέγουν (ή συμφωνούν απόλυτα δηλαδή, ή διαφωνούν απόλυτα). Συγκεκριμένα στο μεγαλύτερο ποσοστό και οι άντρες και οι γυναίκες συμφωνούν απόλυτα με τους λόγιους τύπους των επαγγελματικών θηλυκών (αρσενικές καταλήξεις) και διαφωνούν απόλυτα με τους λαϊκότερους τύπους των επαγγελματικών θηλυκών (δημοτικά θηλυκά επιθήματα).

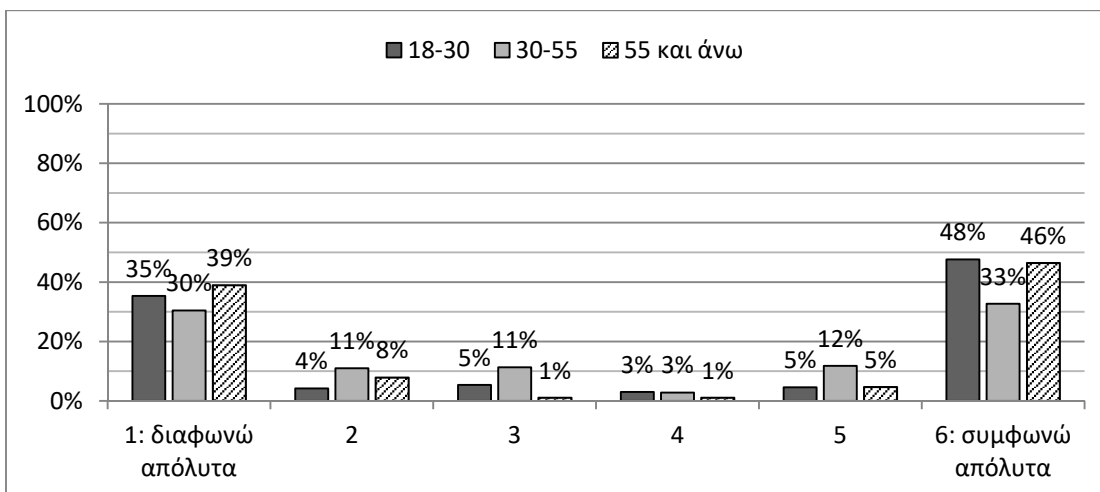
Σε σχέση με τα επαγγέλματα που ασκούν οι πληροφορητές και το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους, δίνεται η ακόλουθη γραφική παράσταση:

Ραβδόγραμμα 2. Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας σε σχέση με το επάγγελμα.

Εδώ, παρατηρούμε ότι πιο απόλυτη ομάδα σε σχέση με τους τύπους που επιλέγει είναι η ομάδα των διοικητικών υπαλλήλων, ακολουθεί με μικρή διαφορά η ομάδα των ιατρών, έπειτα των εργαζομένων σε παραϊατρικά επαγγέλματα (ιατρικοί επισκέπτες) και τέλος των νοσηλευτών. Η πιο διαλλακτική ομάδα δηλαδή, που εμφανίζει κάποιο βαθμό ποικιλότητας στη γλωσσική της συμπεριφορά είναι των νοσηλευτών. Αντίθετα, τα επαγγέλματα με κύρος (ιατροί, διοικητικοί υπάλληλοι) δέχονται σχεδόν απόλυτα τους λόγιους επαγγελματικούς θηλυκούς τύπους και διαφωνούν απόλυτα με τους λαϊκούς.

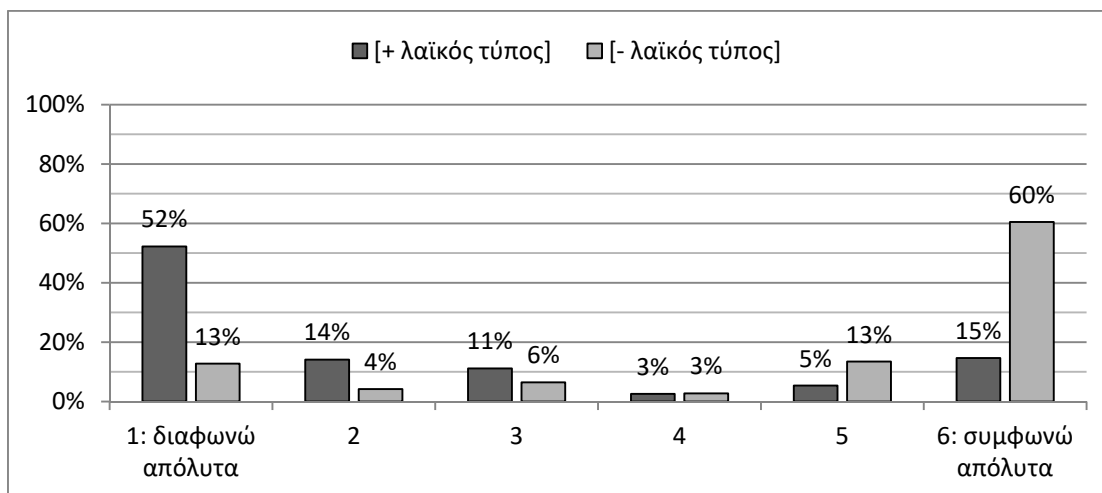
Αναφορικά με την ηλικία παραθέτουμε την ακόλουθη γραφική παράσταση:

Ραβδόγραμμα 3. Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας σε σχέση με την ηλικία.

Στη γραφική αυτή παράσταση παρατηρούμε ότι η πληροφορητές ηλικίας 30-55 ετών είναι αυτοί που εμφανίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό ποικιλότητας στο λόγο τους. Αντίθετα, οι υπόλοιποι, δηλαδή οι 55 και άνω και οι 18-30 ετών εμφανίζονται πιο απόλυτοι στις επιλογές τους. Συγκεκριμένα στο μεγαλύτερο ποσοστό τους διαφωνούν με τους λαϊκούς τύπους και συμφωνούν με τους λόγιους.

Η γραφική παράσταση που ακολουθεί μας δείχνει συγκεντρωτικά το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας με τους λαϊκούς ή τους λόγιους τύπους όλων των ατόμων που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια:

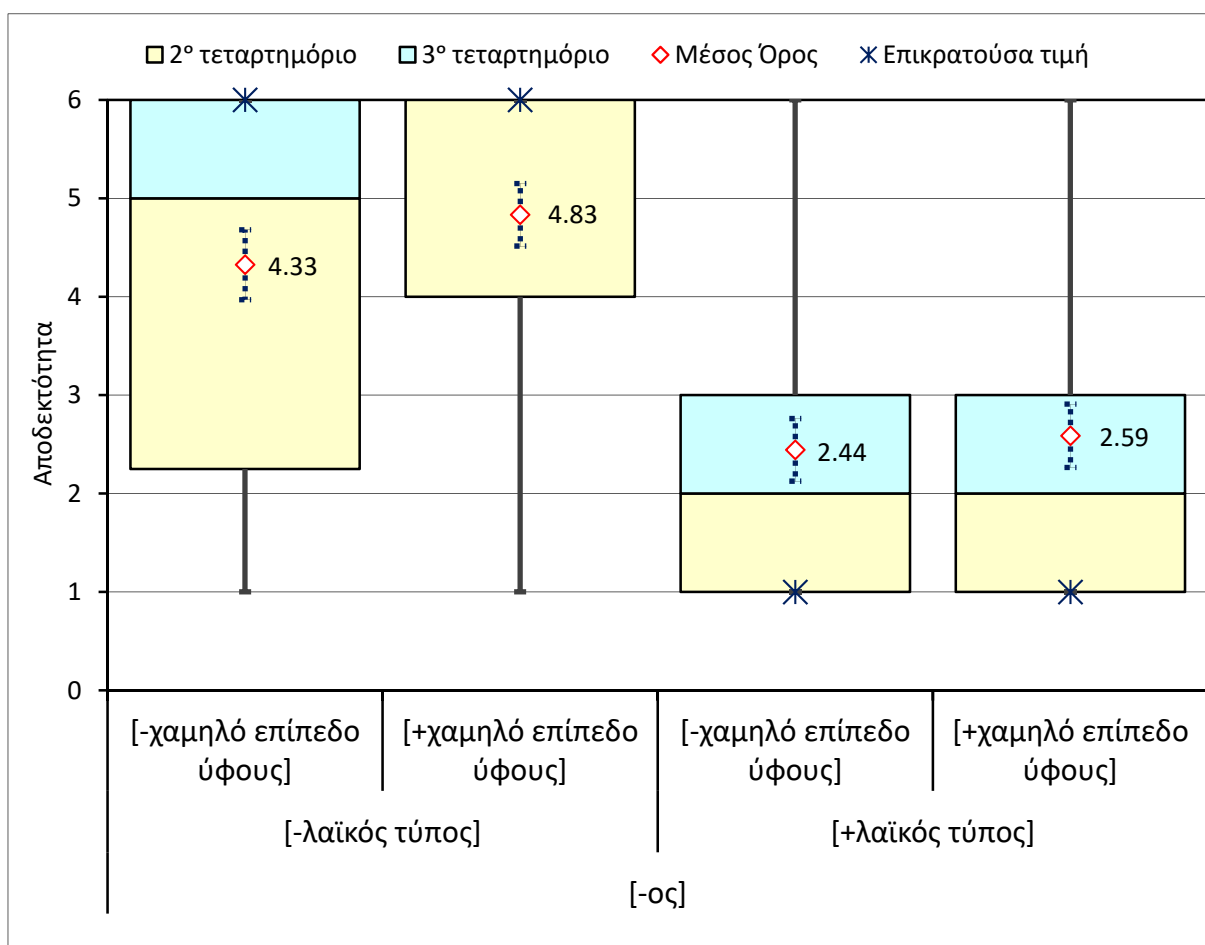
Ραβδόγραμμα 4. Βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας με τον τύπο [+ λαϊκό] και [-λαϊκό] .

Με βάση τη συγκεκριμένη γραφική παράσταση διαπιστώνουμε ότι οι πληροφορητές μας διαφωνούν απόλυτα σε ποσοστό 52% με τους λαϊκούς τύπους των επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων, ενώ συμφωνεί απόλυτα μόλις το 15%. Αντίθετα σχετικά με τους λόγιους θηλυκούς επαγγελματικούς τύπους (αρσενικές καταλήξεις) τα ποσοστά αντιστρέφονται. Το 60% συμφωνεί απόλυτα με τους λόγιους τύπους και μόλις το 13% διαφωνεί απόλυτα. Διαφαίνεται, δηλαδή σαφώς η προτίμηση των λόγιων τύπων από όλες τις κοινωνικές ομάδες.

Στη συνέχεια, θα παραθέσουμε κάποια boxplots (θηκογράμματα) που δείχνουν τις μεταβλητές που εξετάζουμε, δηλαδή τους λαϊκούς και τους λόγιους τύπους επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων που τα αντίστοιχα αρσενικά τους λήγουν σε -ος, -λόγος, -ας, -εας, -της, -ος και -της και ουσιαστικοποιημένα επίθετα σε -ος σε σχέση με την περίπτωση επικοινωνίας που εκφέρεται ο κάθε τύπος, [+/- χαμηλό επίπεδο ύφους].

Για τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα που το αντίστοιχο αρσενικό τους λήγει σε -ος και σχηματίζουν το θηλυκοποιημένο τύπο με την κατάληξη -ινα, παραθέτουμε το ακόλουθο boxplot:

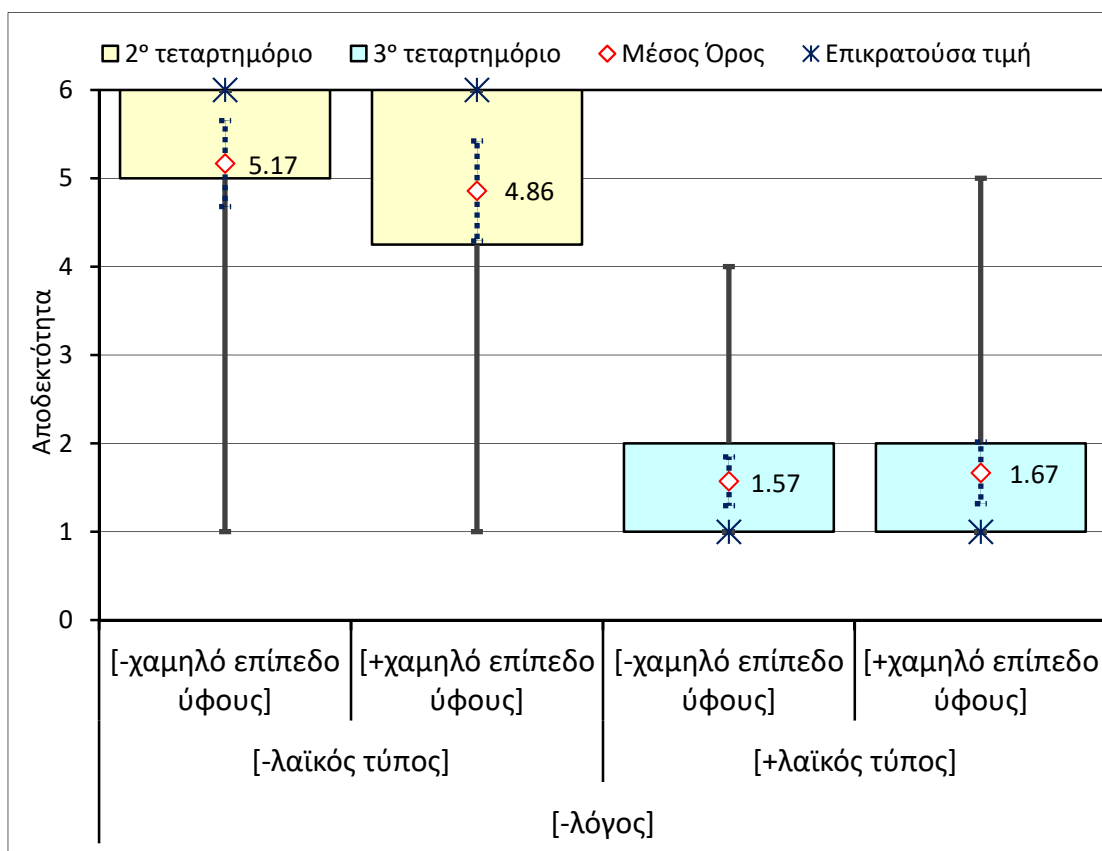
Boxplot 1. Αποδεκτότητα επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων με κατάληξη -ος και επίπεδο ύφους.

Σημείωση: Σε αυτό και στα υπόλοιπα γραφήματα, η κλίμακα αποδεκτότητας κυμαίνεται από το 1 = «διαφωνώ απόλυτα» μέχρι το 6 = «συμφωνώ απόλυτα». Οι αστερίσκοι δείχνουν την επικρατούσα τιμή. Οι ρόμβοι δείχνουν τη μέση τιμή, ενώ τα διακεκομμένα διαγράμματα σφάλματος (error bars) δείχνουν 1 τυπικό σφάλμα (standard error) από τον μέσο όρο. Το μεσαίο 50% των παρατηρήσεων συγκεντρώνεται στο 2° τεταρτημόριο (με κίτρινη σκίαση) και στο 3° τεταρτημόριο (με γαλάζια σκίαση), ενώ το όριο ανάμεσα σε αυτά τα δύο τεταρτημόρια είναι η διάμεσος τιμή (median).

Δόθηκαν τα επαγγελματικά ονόματα η γιατρός (λόγιο) – η γιατρίνα (λαϊκό) και η ορθοπεδικός (λόγιο) – η ορθοπεδικίνα (λαϊκό). Οι απαντήσεις διαφοροποιήθηκαν κυρίως με βάση το στοιχείο [+/- λαϊκός τύπος]. Αναφορικά με το λόγιο τύπο [- λαϊκός τύπος] του επαγγελματικού ονόματος (η γιατρός, η ορθοπεδικός), βλέπουμε ότι οι

ομιλητές συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με τον τύπο και στις δύο περιστάσεις επικοινωνίας. Συγκεκριμένα, όταν το επίπεδο του ύφους είναι [-χαμηλό] η επικρατούσα τιμή (εφεξής ET), δηλαδή οι πιο συχνές απαντήσεις που έδωσαν, είναι η τιμή 6 (συμφωνώ απόλυτα), η διάμεσος τιμή (εφεξής ΔΤ) είναι 5 και ο μέσος όρος (εφεξής ΜΟ) είναι 4,33. Το 75% των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ των τιμών 5-6. Όταν το ύφος είναι [+χαμηλό], η ET είναι 6, η ΔΤ 6 και ο ΜΟ 4,83. Οι τιμές για τον [+ λαϊκό τύπο] είναι: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι η τιμή 1 (διαφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 2, ο ΜΟ 2,44 και το 75% των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ των τιμών 2-3. Αντίστοιχα, για το [+λαϊκό τύπο] σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι 1, η ΔΤ 2, ο ΜΟ 2,59 και το 75% των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ των 2-3. Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε ότι οι ομιλητές μας προτιμούν τους λόγιους τύπους (η γιατρός, η ορθοπεδικός), ασχέτως με την περίσταση επικοινωνίας.

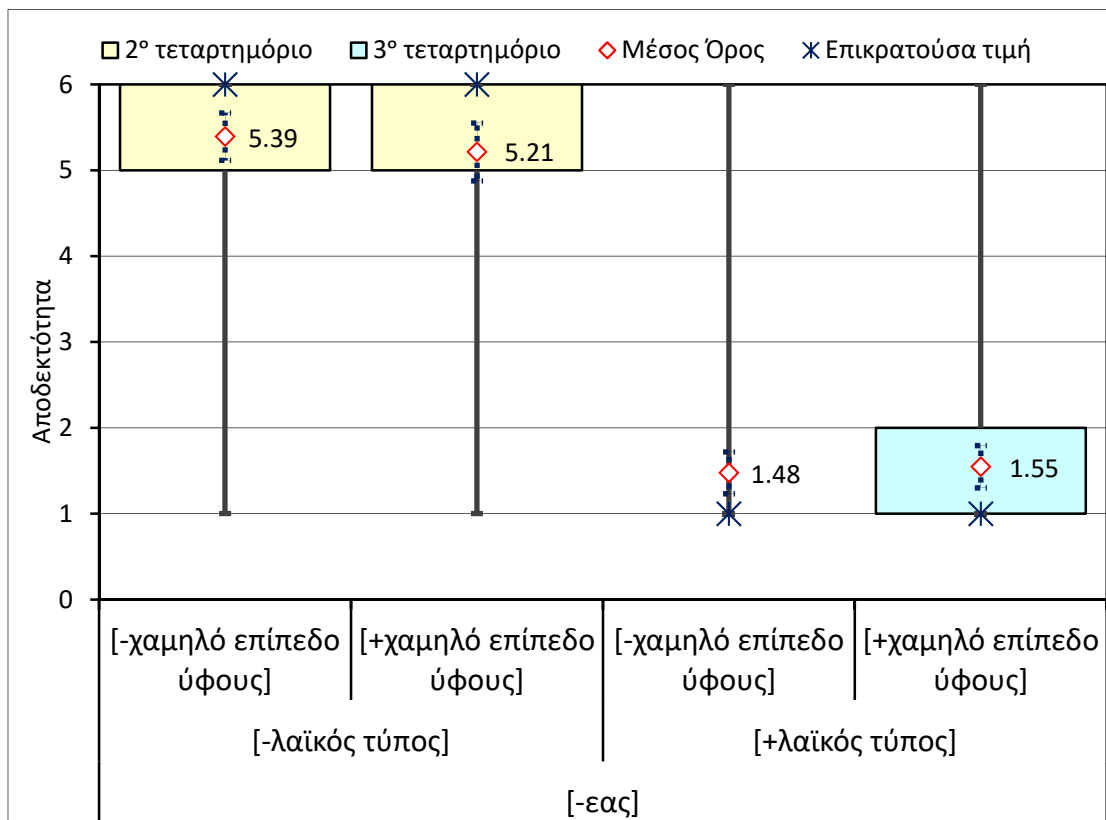
Συνεχίζουμε με τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα που το αρσενικό τους λήγει σε - λόγος και σχηματίζουν το θηλυκοποιημένο μορφολογικά τύπο με την κατάληξη -ινα:

Boxplot 2. Αποδεκτότητα επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων με την κατάληξη -λογος και επίπεδο ύφους.

Δόθηκε ο τύπος η καρδιολόγος (λόγιος) και η καρδιολογίνα (λαϊκός). Οι απαντήσεις διαφοροποιήθηκαν με βάση το στοιχείο [+/- λαϊκός τύπος]. Για τον [- λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι η τιμή 6, ο MO 5,17 και η ΔΤ 6. Σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι 6 και ο MO 4,86. Για τον [+λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι 1 (διαφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 1, ο MO 1,57 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 1-2 και αντίστοιχα σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι 1, η ΔΤ 1, ο MO 1,67 και το 75% των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ των τιμών 1-2. Δηλαδή, οι λόγιοι τύποι έχουν μέγιστη αποδεκτότητα, ενώ οι λαϊκοί ελάχιστη. Τέλος, ο λαϊκός τύπος σε επίσημο περιβάλλον [-χαμηλό επίπεδο ύφους] δεν ξεπέρασε την τιμή 4 και σε ανεπίσημο [+χαμηλό επίπεδο ύφους] την τιμή 5.

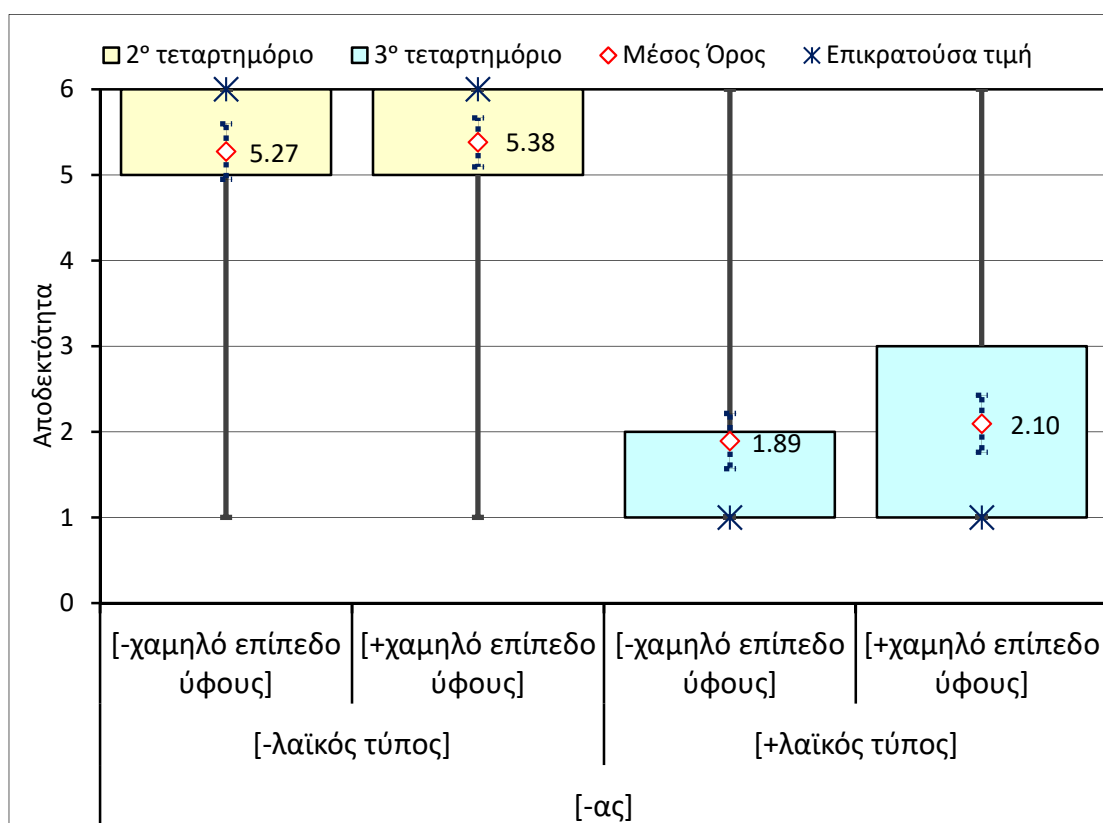
Ακολουθούν τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα σε -εας και σχηματίζουν το θηλυκοποιημένο μορφολογικά τύπο με την κατάληξη -ινα, δίνεται το ακόλουθο boxplot:

Boxplot 3. Αποδεκτότητα επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων με κατάληξη -εας και επίπεδο ύφους.

Δόθηκαν τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα η γραμματέας (λόγιο) – η γραμματίνα (λαϊκό) και η τραυματιοφορέας (λόγιο) – η τραυματιοφορίνα (λαϊκό) και οι απαντήσεις διαφοροποιήθηκαν κυρίως με βάση το στοιχείο [+/- λαϊκός τύπος]. Αναφορικά με τους λόγιους τύπους (η γραμματέας, η τραυματιοφορέας), [-λαϊκός τύπος] οι τιμές που διαπιστώθηκαν είναι: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ είναι 6 (συμφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 6 και ο ΜΟ 5,39 και σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ είναι 6, η ΔΤ 6 και ο ΜΟ των απαντήσεων 5,21. Για το [+λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ είναι 1 (διαφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 1, ο ΜΟ 1,48 και σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ 1, η ΔΤ 1, ο ΜΟ 1,55 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 1-2 της κλίμακας αποδεκτότητας. Οι λόγιοι τύποι έχουν δηλαδή μέγιστη αποδεκτότητα και οι λαϊκοί ελάχιστη.

Συνεχίζουμε με τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα σε -ας, τα οποία σχηματίζουν το θηλυκοποιημένο μορφολογικά τύπο με την κατάληξη -ισσα:

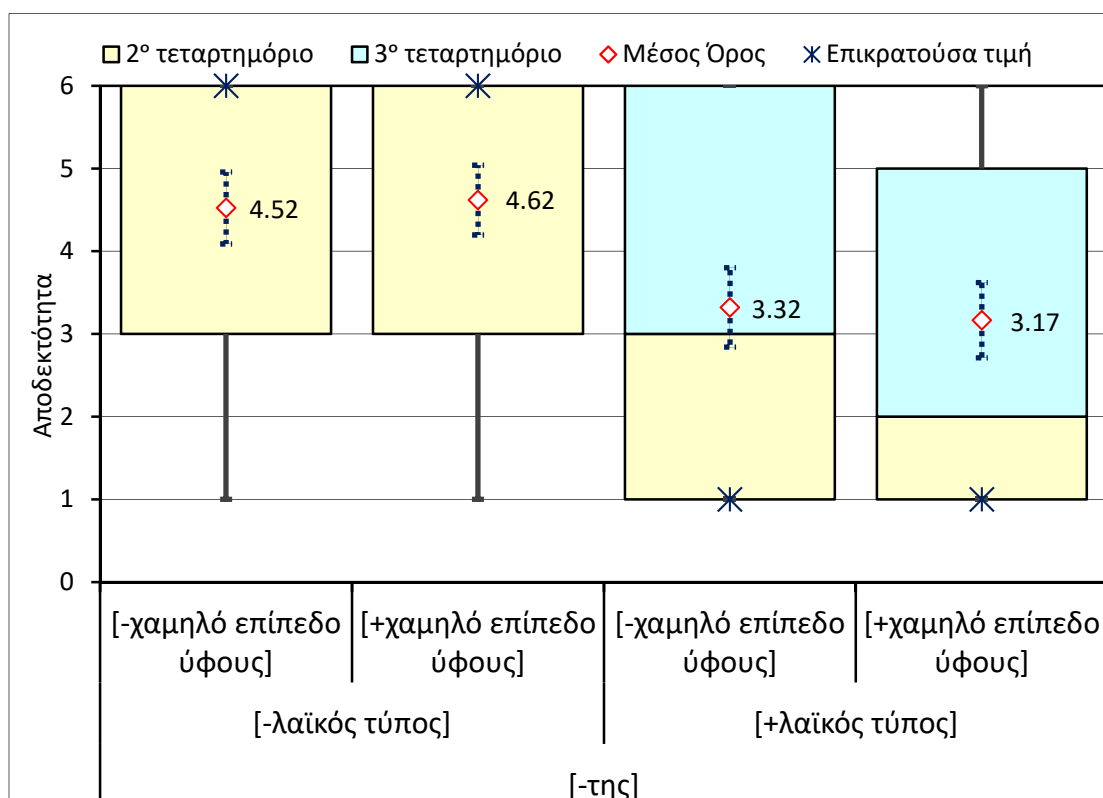

Boxplot 4. Αποδεκτότητα επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων με κατάληξη -ας και επίπεδο ύφους.

Δόθηκαν τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα η επιστήμονας (λόγιο) – η επιστημόνισσα (λαϊκό) και η διδάκτορας (λόγιο) – η διδακτόρισσα (λαϊκό) και οι απαντήσεις

διαφοροποιήθηκαν με βάση το στοιχείο [+/- λαϊκός τύπος]. Για τον [-λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύψους] η ET είναι 6 (συμφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 6 και ο ΜΟ 5,27, σε [+χαμηλό επίπεδο ύψους] η ET είναι 6, η ΔΤ 6 και ο ΜΟ 5,38. Για τον [+λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύψους] η ET είναι 1 (διαφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 1, ο ΜΟ 1,89 και το 75% των απαντήσεων εμφανίζεται μεταξύ των τιμών 1-2 και σε [+χαμηλό επίπεδο ύψους] η ET είναι 1, η ΔΤ 1, ο ΜΟ 2,10 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 1-3 της κλίμακας αποδεκτότητας. Συμπεραίνουμε ότι οι λόγιοι τύποι έχουν μέγιστη αποδεκτότητα και λαϊκοί ελάχιστη.

Έπειτα, ακολουθούν τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα σε -της, τα οποία σχηματίζουν το θηλυκοποιημένο μορφολογικά τύπο με τα επιθήματα -τρια και -ινα:

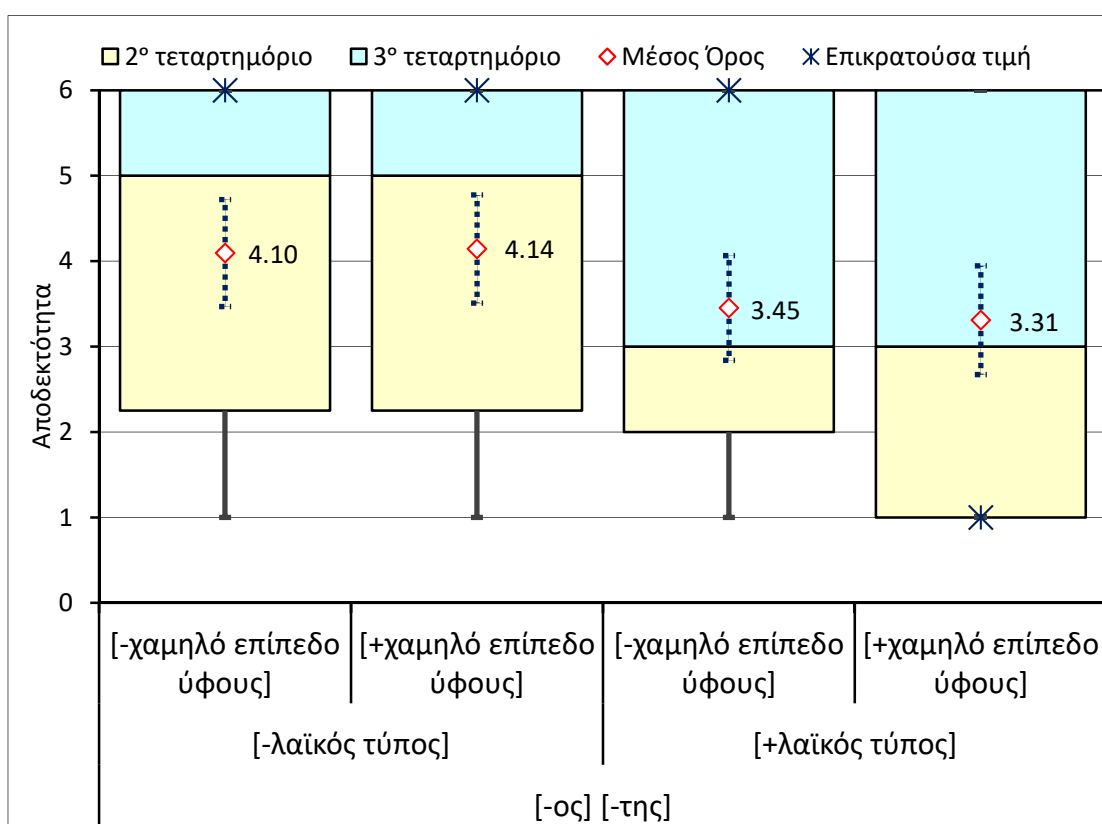

Boxplot 5. Αποδεκτότητα επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων με κατάληξη -της και επίπεδο ύψους.

Δόθηκαν τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα η διοικητής (λόγιο) – η διοικήτρια (λαϊκό) και η ιατροδικαστής (λόγιο) – η ιατροδικαστίνα (λαϊκό) και οι απαντήσεις διαφοροποιήθηκαν κυρίως με βάση το στοιχείο [+/- λαϊκός τύπο]. Για τον [-λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύψους] η ET είναι 6 (συμφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 6 και ο ΜΟ 4,52 και σε [+χαμηλό επίπεδο ύψους] η ET είναι η τιμή 6, η ΔΤ 6 και ο ΜΟ 4,62. Για τον

[+λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ είναι η τιμή 1 (διαφωνώ απόλυτα), η ΔΤ είναι η τιμή 3, ο ΜΟ 3,32 και το 75% των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ των τιμών 3-6 και σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ είναι 1, η ΔΤ 2, ο ΜΟ 3,17 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 2-5. Οι λόγιοι τύποι έχουν μεγαλύτερη αποδεκτότητα από τους λαϊκούς, αλλά ο τύπος διοικήτρια διαπιστώνουμε πως έχει γίνει αποδεκτός στην κοινότητα πρακτικής μας. (Σύμφωνα με τους Koutsoukos & Pavlaku (2009): το θηλυκό επίθημα -τρια προέρχεται κατευθείαν από το ρήμα και όχι από το αρσενικό αντίστοιχό του. (Koutsoukos & Pavlaku 2009: 118)). Οπότε, συμπεραίνουμε ότι όταν το θηλυκό όνομα προέρχεται απευθείας από τη βάση, από το ρήμα, με την προσθήκη του επιθήματος -τρια και όχι από το αρσενικό αντίστοιχο επαγγελματικό όνομα (διοικητής-διοικήτρια), οι ομιλητές εμφανίζουν μεγαλύτερο ποσοστό αποδεκτότητας.

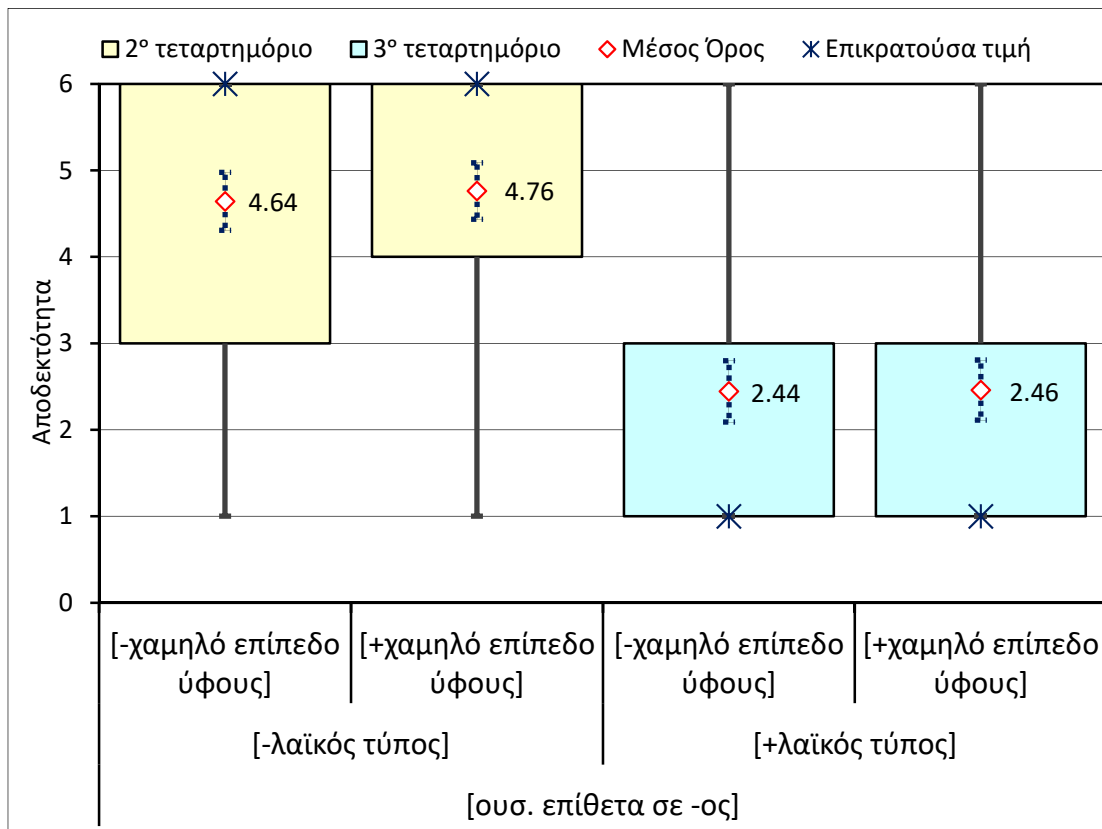
Αναφορικά με τα επαγγελματικά ονόματα που δηλώνονται με φράση, δηλαδή σχηματίζονται με δύο λέξεις (-ος -της και θηλυκοποιημένος τύπος -η -τρια αντίστοιχα) δίνεται το ακόλουθο boxplot:

Boxplot 6. Αποδεκτότητα της φράσης ιατρικός/η επισκέπτης/τρια και επίπεδο ύφους.

Δόθηκε ο τύπος η ιατρικός επισκέπτης (λόγιος) και η ιατρική επισκέπτρια (λαϊκός) και οι απαντήσεις διαφοροποιήθηκαν κυρίως με βάση το στοιχείο [+/- λαϊκός τύπος]. Για τον [-λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι 6, η ΔΤ 5, ο ΜΟ 4,10 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 5-6 και σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι 6, η ΔΤ 5, ο ΜΟ 4,10 και το 75% των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ των τιμών 5-6. Για τον [+λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι 6 (συμφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 3, ο ΜΟ 3,45 και το 75% των απαντήσεων είναι μεταξύ των τιμών 3-6, ενώ σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ET είναι 1 (διαφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 3, ο ΜΟ 3,31 και το 75% απαντήσεων βρίσκεται μεταξύ των τιμών 3-6. Οι μη λαϊκοί τύποι έχουν μεγαλύτερη αποδεκτότητα (ΔΤ 5) και οι λαϊκοί μικρότερη (ΔΤ 3). Βλέπουμε ότι υπάρχει μεγάλη διακύμανση απαντήσεων, αφού οι απαντήσεις δε συγκεντρώνονται γύρω από τις διαμέσους τιμές. Συμπεραίνουμε, ότι για τον επαγγελματικό αυτό τύπο επικρατεί σύγχυση στο μυαλό των ομιλητών της κοινότητας πρακτικής, καθώς τα αποτελέσματα μας δεν είναι τα αναμενόμενα, με βάση τις προηγούμενες κατηγορίες που εξετάσαμε. Αυτό που μπορούμε να αναφέρουμε για τη συγκεκριμένη κατηγορία, είναι ότι και οι δύο τύποι είναι αποδεκτοί στην ομιλία των πληροφορητών. Εναλλάσσουν το λαϊκό και το λόγιο τύπο σε όλες τις περιστάσεις επικοινωνίας, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη το επίσημο ή ανεπίσημο ύφος της περιστασης (παρακάτω (αποτελέσματα 2^{ου} ερωτηματολογίου) θα δούμε ότι και ο τύπος "ιατρική επισκέπτης" εμφανίζει επίσης μερικό βαθμό αποδεκτότητας).

Τέλος, παραθέτουμε το boxplot για τα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα που προέρχονται από ουσιαστικοποιημένα επίθετα σε -ος, τα οποία σχηματίζουν το θηλυκοποιημένο μορφολογικά τύπο κατ' αναλογία του επιθέτου με την κατάληξη -η:

Boxplot 7. Αποδεκτότητα επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων από ουσιαστικοποιημένα επίθετα σε -ος και επίπεδα ύφους.

Δόθηκαν οι επαγγελματικοί θηλυκοί τύποι η πλαστικός (λόγιος) – η πλαστική (λαϊκός), η επίκουρος (λόγιος) – η επίκουρη (λαϊκός) και η ειδικός (λόγιος) – η ειδική (λαϊκός) και οι απαντήσεις διαφοροποιήθηκαν κυρίως με βάση το στοιχείο [+/- λαϊκός τύπος]. Για τον [-λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ είναι 6, η ΔΤ 6 και ο ΜΟ 4,64 και σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ 6, η ΔΤ 6 και ο ΜΟ 4,76. Για τον [+λαϊκό τύπο]: σε [-χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ είναι 1 (διαφωνώ απόλυτα), η ΔΤ 1, ο ΜΟ 2,44 και το 75% των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ των τιμών 1-3 και σε [+χαμηλό επίπεδο ύφους] η ΕΤ είναι 1, η ΔΤ 1, ο ΜΟ 2,46 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 1-3 της κλίμακας αποδεκτότητας. Άρα, οι λόγιοι τύποι έχουν τη μέγιστη αποδεκτότητα και οι λαϊκοί την ελάχιστη.

4.3 Αποτελέσματα 2^{ου} Ερωτηματολογίου

Απάντησαν το δεύτερο ερωτηματολόγιο (βλ. παράρτημα) 49 άτομα. Από αυτά, οι 27 ήταν γυναίκες (σε ποσοστό 55% των συνολικών ατόμων που απάντησαν) και οι 22

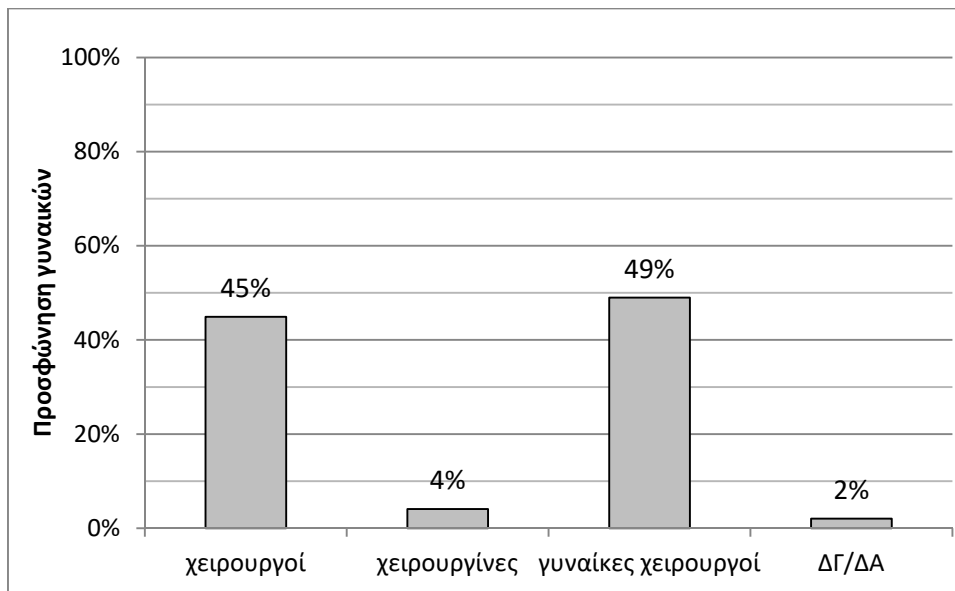

άντρες (45%). Σε σχέση με τα επαγγέλματα, οι 21 ήταν ιατροί/ίνες (43%), οι 18 νοσηλεύτριες/τριες (37%), οι 4 διοικητικοί υπάλληλοι (8%) και οι 6 εργαζόμενοι/ες που ασκούσαν παραϊατρικά επαγγέλματα-ιατρικοί/ες επισκέπτες/τριες (12%). Επίσης, οι 7 (14%) ήταν ηλικίας 18-30 ετών, οι 35 (71%) ήταν 30-55 ετών και οι υπόλοιποι 7 (14%) ήταν άνω των 55 ετών. Τέλος, οι 46 (94%) κατάγονταν από αστικά κέντρα και μόνο 3 (6%) από κωμόπολη ή χωριό.

Σχετικά με την πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου, όπου τους ζητήθηκε να υπογραμμίσουν τους τύπους (λαϊκούς ή λόγιους) που βρίσκουν αποδεκτούς στο πλαίσιο προτάσεων που δηλώνουν διάφορες περιστάσεις επικοινωνίας, τα αποτελέσματα ήταν:

Για τον επαγγελματικό όνομα "η γιατρός" το ποσοστό αποδεκτότητας ήταν 98%, ενώ για το "η γιατρίνα" μόλις 2%. Για το "η καρδιολόγος" ήταν 98%, "η καρδιολόγα" 2% και "η καρδιολογίνα" 0%. Για το "η ορθοπεδικός" 98% και για το "η ορθοπεδικίνα" 2%. Για το "η γραμματεύς" ήταν 22%, "η γραμματέας" 82% και "η γραμματίνα" 0%. Για το "η επιστήμονας" ήταν 100% και "η επιστημόνισσα" 0%. Για το "η διδάκτωρ" 78%, "η διδάκτορας" 22% και "η διδακτόρισσα" 0%. Για τη φράση "η ιατρικός επισκέπτης" ήταν 41%, για τη "η ιατρική επισκέπτης" 43% και για τη "η ιατρική επισκέπτρια" 20%. Για το "η ιατροδικαστής" 98% και για το "η ιατροδικαστίνα" 2%. Τέλος, για το ουσιαστικοποιημένο επίθετο "η επίκουρος" το ποσοστό αποδεκτότητας ήταν 63%, ενώ για το "η επίκουρη" 37%. Συμπερασματικά, παρατηρούμε τη σαφέστατη προτίμηση των λόγιων τύπων για τη δήλωση των συγκεκριμένων επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων από τους ομιλητές μας.

Στην ερώτηση αν οι ομιλητές μας χρησιμοποιούν στον καθημερινό του λόγο θηλυκές καταλήξεις της δημοτικής για να δηλώσουν επαγγελματικά θηλυκά ονόματα το 92% απάντησε όχι, ενώ μόνο το 8% των συνολικών πληροφορητών απάντησε πως χρησιμοποιεί. Έπειτα, ρωτήθηκαν ποιον τύπο θα επέλεγαν για να προσφωνήσουν τις γυναίκες που ασκούν το επάγγελμα του χειρουργού (πληθυντικός αριθμός). Οι απαντήσεις που πήραμε δίνονται στην ακόλουθη γραφική παράσταση:

Ραβδόγραμμα 5. Προσφώνηση γυναικών που ασκούν το επάγγελμα της χειρουργικής.

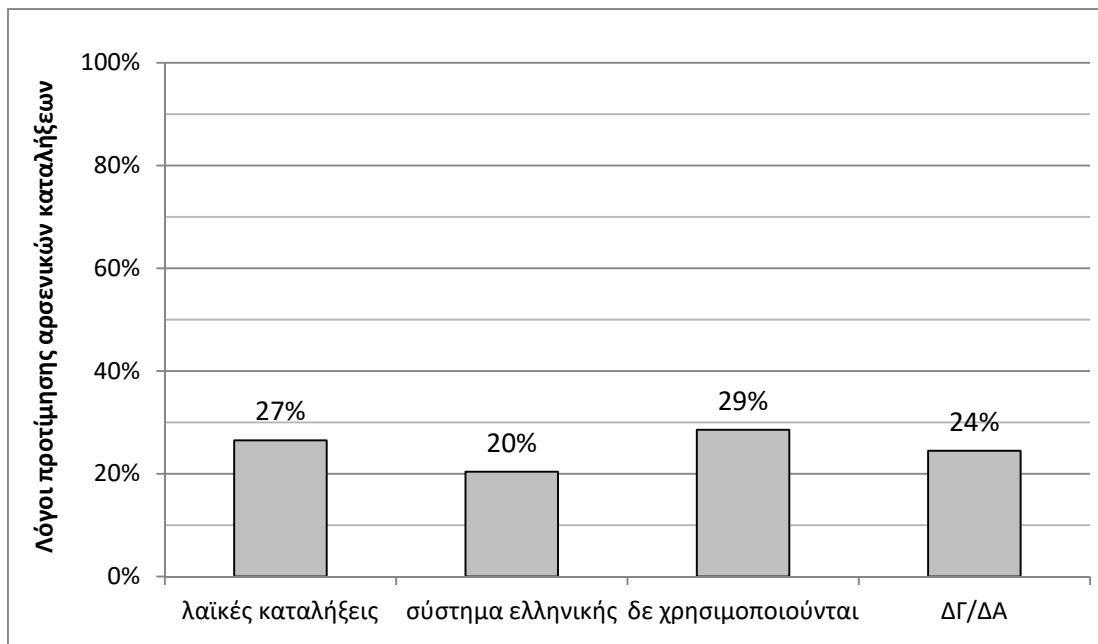
Το 45% των ομιλητών απάντησε δηλαδή πως η προσφώνηση που θα επέλεγαν θα ήταν "Χειρουργοί!", το 4% "Χειρουργίνες!", το 49% τη φράση "Γυναίκες χειρουργοί!" και το 2% δήλωσε ότι δε γνωρίζει/δεν απαντά στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Εν συνεχεία, το 20% των ομιλητών δήλωσε πως αλλάζει την κατάληξη του επαγγελματικού θηλυκού ονόματος (από λαϊκή σε λόγια), όταν επικοινωνεί σε επίσημο περιβάλλον, ενώ το 80% πως δεν την αλλάζει. Στην ερώτηση αν πιστεύουν πως η χρήση της αρσενικής κατάληξης -ος (όπως η ψυχίατρος) όταν πρόκειται να δηλωθούν θηλυκά επαγγελματικά ονόματα σχετίζεται με την ανισότιμη αντιμετώπιση ανδρών και γυναικών στον επαγγελματικό χώρο το 94% των ομιλητών απάντησε όχι και μόλις το 6% απάντησε ναι (δηλαδή ότι σχετίζεται). Ενώ στην ερώτηση αν θεωρούν πως η επιλογή από κάποιον δημοτικής κατάληξης για τη δήλωση του επαγγέλματος μιας γυναίκας (όπως η γραμματίνα, η πρυτάνισσα) είναι ένδειξη υποτίμησης προς την επαγγελματική επάρκειά της, το 69% των ομιλητών απάντησε όχι και το 31% ναι.

Στην ερώτηση αν πιστεύουν πως αρκεί το άρθρο να διακρίνει το φύλο του ατόμου (ο/η χειρουργός) χωρίς να υπάρχει μορφολογική διάκριση του γένους μέσα στο όνομα (μέσω της κατάληξης), το 86% των ομιλητών θεωρεί πως αρκεί το άρθρο και το 14% πως δεν αρκεί. Στην επόμενη ερώτηση που σχετίζεται με την κοινωνία, ρωτήθηκαν αν πιστεύουν

πως η ελληνική κοινωνία είναι σε θέση να δεχτεί και να αντικαταστήσει τους αμαρκάριστους ως προς το γραμματικό γένος (όπως υπουργός) τύπους, με όρους που δηλώνουν καθαρά το φύλο μέσω της κατάληξης (όπως υπουργίνα), το 69 % απάντησε πως δεν είναι έτοιμη η ελληνική κοινωνία και μόλις το 31% ότι είναι έτοιμη. Για το αν θεωρούν ότι η αντικατάσταση των αμαρκάριστων ως προς το γένος ονομάτων με θηλυκοποιημένα ονόματα με θηλυκές καταλήξεις θα συμβάλει στην κοινωνική ανέλιξη της γυναίκας στον επαγγελματικό χώρο, το 53% απάντησε πως θα συμβάλει, το 10% ότι δε θα συμβάλει και το 37% ότι ίσως θα συνέβαλε και τέλος, στην ερώτηση αν συμφωνούν με την άποψη ότι από τη στιγμή που η γυναίκα θεωρείται ισότιμη με τον άνδρα στον επαγγελματικό χώρο, είναι ανάγκη να αποτυπωθεί αυτό και στη γλώσσα μορφολογικά μέσω των καταλήξεων, το 33% των ομιλητών δήλωσε πως συμφωνεί και το 67% πως δε συμφωνεί.

Για τα αποτελέσματα της ερώτησης γιατί νομίζουν οι ομιλητές ότι προτιμούνται συχνά οι αρσενικές καταλήξεις όταν πρόκειται να δηλωθούν επαγγέλματα κύρους (όπως η δήμαρχος) δίνεται η ακόλουθη γραφική παράσταση:

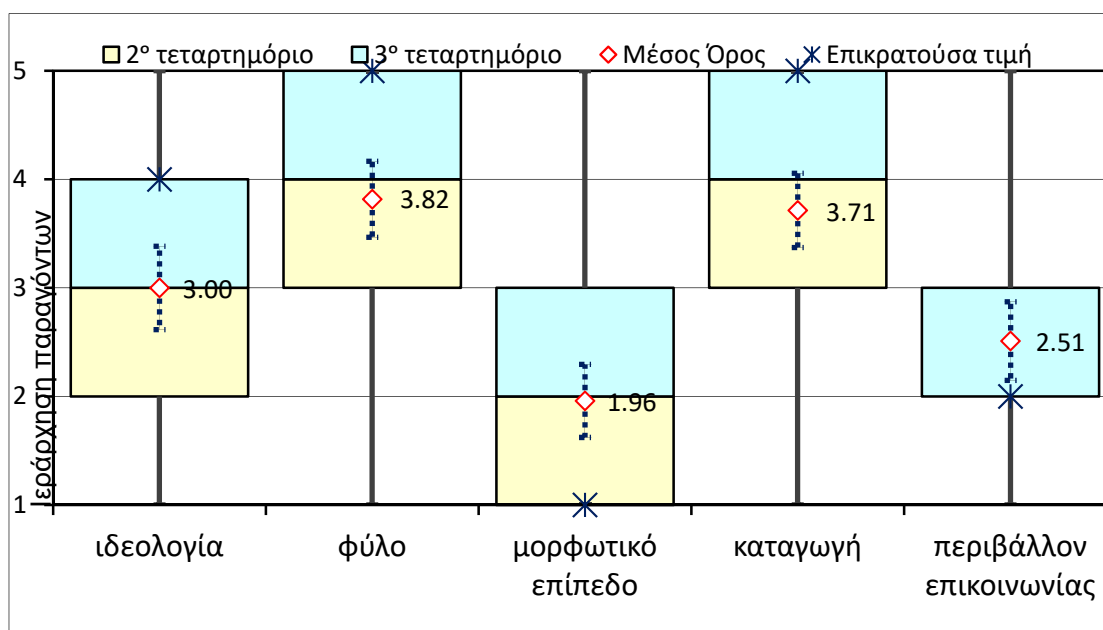

Ραβδόγραμμα 6. Λόγοι προτίμησης αρσενικών καταλήξεων.

Το 27% δηλαδή των ομιλητών θεωρεί ως λόγο προτίμησης των αρσενικών καταλήξεων τη “λαϊκότητα” των δημοτικών καταλήξεων, το 20% θεωρεί πως οι δημοτικές καταλήξεις δεν ταιριάζουν στο σύστημα της ελληνικής γλώσσας, το 29% πιστεύει πως

προτιμούνται οι αρσενικές (λόγιες) καταλήξεις, γιατί οι δημοτικές δε χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα από το ευρύ κοινό, ενώ το 24% δήλωσε πως δε γνωρίζει ή δεν απαντά στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Οι ομιλητές ρωτήθηκαν επίσης ποιος παράγοντας θεωρούν πως παίζει σημαντικότερο ρόλο για την επιλογή της κατάληξης (δημοτικής ή λόγιας) ενός επαγγελματικού θηλυκού ονόματος και ζητήθηκε να αριθμήσουν από το 1 έως το 5 το σημαντικότερο παράγοντα. Για τα αποτελέσματα της ερώτησης παραθέτουμε το ακόλουθο boxplot:

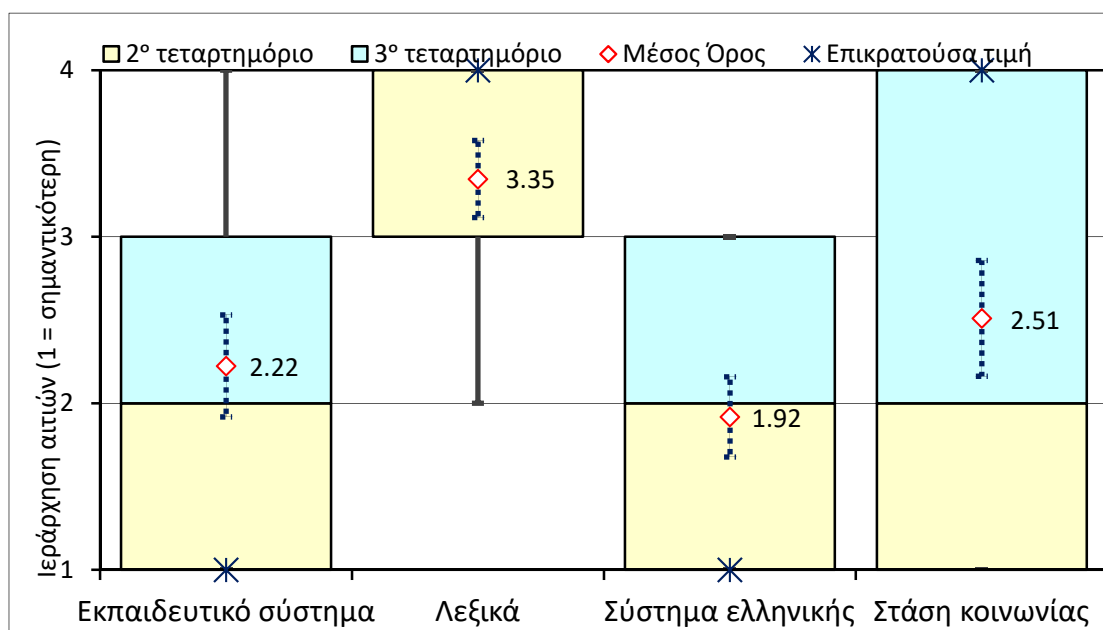

Boxplot 8. Ιεράρχηση παραγόντων για την επιλογή της κατάληξης.

Σχετικά με την ιδεολογία η ET είναι η τιμή 4, η ΔΤ η τιμή 3, ο ΜΟ 3 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 3-4 της κλίμακας ιεράρχησης. Αναφορικά με το φύλο, η ET είναι η τιμή 5, η ΔΤ 4, ο ΜΟ 3,82 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 4-5. Για το μορφωτικό επίπεδο η ET είναι η τιμή 1, η ΔΤ η τιμή 2, ο ΜΟ 1,96 και το 75% των απαντήσεων κυμαίνεται μεταξύ των τιμών 2-3. Για την καταγωγή η ET είναι η τιμή 5, η ΔΤ 4, ο ΜΟ 3,71 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 4-5. Τέλος, σχετικά με το περιβάλλον επικοινωνίας η ET είναι η τιμή 2, η ΔΤ 2, ο ΜΟ 2,51 και το 75% συγκεντρώνεται στις τιμές 2-3. Συμπερασματικά, οι ομιλητές μας θεωρούν το μορφωτικό επίπεδο ως το σημαντικότερο παράγοντα για την επιλογή της κατάληξης, στη συνέχεια το περιβάλλον επικοινωνίας

(επίσημο/ανεπίσημο), έπειτα την ιδεολογία των ατόμων και τέλος την καταγωγή και το φύλο.

Ένα ακόμη boxplot παρατίθεται για την ερώτηση σχετικά με ποια αιτία θεωρούν οι ομιλητές μας υπεύθυνη για την ευρεία ακόμη χρήση αρσενικών καταλήξεων κατά τη δήλωση επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων:

Boxplot 9. Ιεράρχηση αιτιών για την ευρεία χρήση αρσενικών καταλήξεων.

Σχετικά με το εκπαιδευτικό σύστημα, η ΕΤ είναι η τιμή 1, η ΔΤ η τιμή 2, ο ΜΟ 2,22 και το 75% των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις τιμές 2-3 της κλίμακας ιεράρχησης. Για τα λεξικά η ΕΤ είναι η τιμή 4, η ΔΤ 4, ο ΜΟ 3,35, ενώ κανένας ομιλητής δεν δήλωσε την τιμή 1. Αναφορικά με το σύστημα της ελληνικής, η ΕΤ είναι η τιμή 1, η ΔΤ η τιμή 2, ο ΜΟ 1,92 και το 75% των απαντήσεων σημειώνεται μεταξύ των τιμών 2-3. Τέλος, για τη στάση της κοινωνίας η ΕΤ είναι η τιμή 4, η ΔΤ η τιμή 2, ο ΜΟ 2,51 και το 75% των απαντήσεων των ομιλητών εμφανίζεται μεταξύ των τιμών 2-4 της κλίμακας ιεράρχησης. Συμπεραίνουμε, ότι οι ομιλητές μας θεωρούν το σύστημα της ελληνικής ως κυριότερη αιτία για την ευρεία ακόμη χρήση των αρσενικών/λόγιων καταλήξεων, το οποίο επηρεάζεται ακόμα από την παλιά καθαρεύουσα, έπειτα το εκπαιδευτικό σύστημα, λόγω της ελλιπούς διδασκαλίας των δημοτικών θηλυκών καταλήξεων, ακολουθεί η στάση της κοινωνίας και στο τέλος τοποθετούν τα λεξικά με τα ελάχιστα λήμματα επαγγελματικών θηλυκών με δημοτικές καταλήξεις που μας παρέχουν.

4.4 Συμπεράσματα

Με βάση τα αποτελέσματα και των δύο ερωτηματολογίων, καθώς και τη μελέτη άλλων ερευνητών για τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά (βλ. παραπάνω) μπορούμε να κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις. Αρχικά, η εν λόγω ποικιλότητα (επαγγελματικά θηλυκά με δημοτική ή λόγια κατάληξη (αρσενική)) θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως “αλλαγή κάτωθεν”, καθώς η αποδοχή των λαϊκότερων τύπων είναι ευρύτερη στις κατώτερες τάξεις. Αντίθετα, στις ανώτερες κοινωνικά καταξιωμένες τάξεις, καθώς και σε άτομα που ασκούν επαγγέλματα κύρους με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, παρατηρούμε το στιγματισμό των λαϊκότερων τύπων και την προτίμηση δήλωσης των επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων με την αρσενική κατάληξη (λόγιο στοιχείο). Οι Αρχάκης και Κονδύλη αναφέρουν για τις αλλαγές κάτωθεν – απομάκρυνση από μία κοινωνικά αποδεκτή νόρμα (change from below) : “Οι αλλαγές κάτωθεν είναι μη συνειδητές και εντοπίζονται στον καθημερινό, ανεπίσημο λόγο. Συνήθως, όχι πάντα, πρόκειται για τύπους που προϋπήρχαν και οι οποίοι δεν περιβάλλονταν από ευρύτερα αναγνωρισμένο κύρος. Εισάγονται από κατώτερες κοινωνικά τάξεις που βιώνουν κρίσεις ταυτότητας. Σύμφωνα με το Labov, τα νεωτεριστικά στοιχεία της αλλαγής κατά το στάδιο που έχουν μεν εισαχθεί (ή επανενεργοποιηθεί) στη γλωσσική κοινότητα, αλλά δεν έχουν ακόμη έντονες και συνειδητές κοινωνικές συνδηλώσεις αποκαλούνται ενδείκτες (indicators). Όταν τα στοιχεία αυτά γίνονται διακριτά μιας κοινωνικής ταυτότητας, όπως οι δίφθογγοι στο Martha’s Vineyard και η κατανομή τους σχετίζεται με κοινωνικές ομάδες και επικοινωνιακές περιστάσεις, τότε ονομάζονται χαρακτηριστικές μεταβλητές (markers). Όταν μια γλωσσική αλλαγή φτάσει στο στάδιο της χαρακτηριστικής μεταβλητής, είναι δυνατόν να συνυπάρχει με έναν άλλον ήδη υπάρχοντα τύπο με κοινωνικό κύρος. Δεδομένου ότι η αλλαγή αυτή εισάγεται συνήθως από κατώτερες κοινωνικές τάξεις με μειωμένο κύρος, οι ανώτερες ομάδες με αυξημένο κύρος συνειδητοποιώντας την ύπαρξη του νεωτεριστικού με έναν άλλο ήδη υπάρχοντα τύπο είναι πιθανόν να στιγματίσουν το νεωτεριστικό τύπο. Έτσι, η αρχική μεταβλητή μπορεί να εξελιχθεί σε στερεότυπο (stereotype).” Ενώ για τις αλλαγές άνωθεν (change from above) – κατεύθυνση προς μία κοινωνικά αποδεκτή νόρμα: “Οι αλλαγές άνωθεν είναι συνειδητές και εισάγονται συνήθως από την ανώτερη κοινωνική τάξη στη γλωσσική κοινότητα. Σταδιακά οι νέοι τύποι εκλαμβάνονται ως καλύτεροι και από τις άλλες κοινωνικές τάξεις που προσαρμόζουν τη γλωσσική συμπεριφορά τους στο νέο πρότυπο (που εισήγαγε η

ανώτερη τάξη). Οι νέοι αυτοί γλωσσικοί τύποι δεν επιδρούν στη προσεγμένη, καθημερινή γλώσσα τόσο της κυρίαρχης όσο και των υπολοίπων τάξεων, αλλά εμφανίζονται με διαβαθμίσεις στον επίσημο κυρίως λόγο όλων των τάξεων.” (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 82-83).

Στην περίπτωση μας, είδαμε ότι ο τομέας της υγείας είναι ιδιαίτερα συντηρητικός ως προς τις προτιμήσεις του. Η κατά το μεγαλύτερο ποσοστό απόλυτη συμφωνία με το λόγιο τύπο του επαγγελματικού θηλυκού και η απόλυτη διαφωνία με το λαϊκότερο τύπο που διαφαίνεται η θηλυκοποίηση μορφολογικά μέσω του επιθήματος, αντίστοιχα, μας δείχνει ότι στη συγκεκριμένη κοινότητα πρακτικής (Νοσοκομείο), ο “νεωτεριστικός” τύπος δεν έχει μεγάλη αποδοχή. Προτιμούν τις λόγιες αρσενικές καταλήξεις για να δηλώσουν ένα θηλυκό επάγγελμα, καθώς επίσης και θεωρούν πως η ασάφεια ως προς το γένος των επαγγελματικών ονομάτων δεν αντανακλά μια μορφή σεξισμού στη γλώσσα. Κατά τη γνώμη τους δηλαδή, η επιλογή του ενός ή του άλλου τύπου δεν σχετίζεται με τη ανισότιμη μεταχείριση ανδρών και γυναικών στον επαγγελματικό χώρο και η επιλογή της αρσενικής κατάληξης δε συνεπάγεται με την εξουσία των ανδρών πάνω στο γυναικείο φύλο.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με άλλες έρευνες, η ποικιλότητα των επαγγελματικών ονομάτων, δηλαδή η εναλλαγή λόγιου και λαϊκού επαγγελματικού θηλυκού ονόματος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αλλαγή κάτωθεν (change from below), αφού η θηλυκοποίηση μέσω δημοτικών θηλυκών καταλήξεων εμφανίζεται κυρίως στον ανεπίσημο και αυθόρμητο λόγο και σε καθημερινές περιστάσεις επικοινωνίας από κατώτερες κοινωνικά ομάδες. Σε κάποιες κοινότητες, όπως είναι οι αγροτικές περιοχές είναι ευρεία η χρήση τους και με βάση άλλες έρευνες που αναφέραμε παραπάνω (βλ. Κατσούδα και Τράπαλη (2012), Ιορδανίδου και Μάντζαρη (2005) και Παυλίδου, Καπελλίδη και Καραφώτη (2015)), παρατηρούμε ότι οι λαϊκοί τύποι έχουν αρκετά μεγάλη αποδοχή σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, διαφόρων ηλικιών και σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας, δηλαδή υπάρχει ποικιλότητα και οι τύποι πολλές φορές εναλλάσσονται. Βάσει των ερευνών αυτών, αλλά και γενικά στηριζόμενοι στην ποικιλότητα που είναι αρκετά διαδεδομένη στην κοινωνία μας (από την εμπειρία μας), μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τις μεταβλητές με τους λαϊκούς τύπους ως χαρακτηριστικές μεταβλητές (markers). Επίσης, δεν

μπορούμε να παραλείψουμε και το γεγονός ότι κάποιος από τους τύπους αυτούς υπήρχαν και παλαιότερα στη γλώσσας μας, όπως η κατάληξη –ινα που δήλωνε τη σύζυγο κάποιου. Ωστόσο, για την κοινότητα πρακτικής που εξετάζουμε, τα θηλυκά επαγγελματικά ονόματα με τις δημοτικές καταλήξεις, κυρίως –ινα και -ισσα είναι τύποι που απομακρύνονται από τη νόρμα, καθώς στιγματίζονται στη γλωσσική συμπεριφορά των ανώτερων κυρίως τάξεων. Επαγγελματικοί θηλυκοί τύποι, όμως, οι οποίοι σχηματίζονται απευθείας από το ρήμα με την προσθήκη του επιθήματος -τρια και όχι από το αρσενικό αντίστοιχό τους (όπως ο διευθυντής/η διευθύντρια, ο διοικητής/η διοικήτρια), εμφανίζονται πιο αποδεκτοί στο λόγο των ομιλητών. Δε συμβαίνει το ίδιο με τους επαγγελματικούς θηλυκούς τύπους που προέρχονται από ουσιαστικοποιημένα επίθετα. Εκεί, παρόλη την επικρατούσα τάση της θηλυκοποίησης των επιθέτων (στη γλώσσα μας), επαγγελματικοί θηλυκοί τύποι όπως η επίκουρος, η ειδικός, η πλαστικός, ανθίστανται στη μορφολογική θηλυκοποίηση (με την προσθήκη της κατάληξης –η κατ’ αναλογία των επιθέτων). Οπότε, αυτό που τελικά μπορούμε να συμπεράνουμε, συνεξετάζοντας τη δική μας και άλλες έρευνες (βλ. παραπάνω, όπου ερωτώνται άτομα από κατώτερα κοινωνικά στρώματα και διαπιστώνεται κάποια αποδοχή των τύπων με τις δημοτικές καταλήξεις), είναι ότι δεν πρόκειται για αλλαγή “άνωθεν”, δεδομένης της έντονης απόρριψης και της γενικευμένης αρνητικής στάσης των ανώτερων κοινωνικά στρωμάτων απέναντι στους λαϊκούς θηλυκούς επαγγελματικούς τύπους. Τέλος, μια μετα-έρευνα θα ενίσχυε το συμπέρασμα ότι η εν λόγω αλλαγή (αντικατάσταση λόγιων από λαϊκούς θηλυκούς τύπους), θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αλλαγή “κάτωθεν”, αποκλείοντας οριστικά το ενδεχόμενο της “άνωθεν” αλλαγής.

Η απόλυτη συμφωνία με τους λόγιους τύπους και η απόλυτη διαφωνία με τους λαϊκούς, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι πληροφορητές μας στιγματίζουν τις δημοτικές καταλήξεις. Οι θηλυκές δημοτικές καταλήξεις δηλαδή, λειτουργούν ως στερεότυπο (stereotype). Όλες οι κοινωνικές ομάδες που εξετάσαμε (βάσει του μορφωτικού επιπέδου και του επαγγέλματος), ασχέτως με την ηλικία και το φύλο τους βλέπουμε ότι αποφεύγουν ρητά να χρησιμοποιήσουν τους λαϊκότερους τύπους και επιλέγουν τους λόγιους κατά τη δήλωση ενός θηλυκού επαγγέλματος. Βέβαια, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός ότι η ομάδα των νοσηλευτών εμφανίζεται λίγο πιο “χαλαρή” ως προς την ποικιλότητα (βάσει των ποσοστών με μεγαλύτερο βαθμό αποδεκτότητας και των μεταγλωσσικών

σχολίων που αναφέρθηκαν από τους νοσηλευτές/τριες κατά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων). Παρόλο δηλαδή που και αυτή συμφωνεί με τους λόγιους τύπους, παρατηρούμε μία μεγαλύτερη αποδοχή στους λαϊκούς σε σχέση με την ανώτερη ιεραρχικά τάξη που είναι η ομάδα των ιατρών. Επίσης, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και το γεγονός ότι σε όλες τις κοινωνικές ομάδες κάποιοι νεωτεριστικοί τύποι έχουν αυξημένη αποδεκτότητα, όπως τα επαγγελματικά θηλυκά που σχηματίζουν το θηλυκοποιημένο τύπο του επαγγελματικού με την κατάληξη –τρια (διοικήτρια, επισκέπτρια). Αυτό συνεπάγεται με το ότι οι ομιλητές είναι εξοικειωμένοι με τη θηλυκοποίηση σε κάποιες κατηγορίες επαγγελματικών ονομάτων, έστω και αν στις περισσότερες περιπτώσεις εμφανίζονται συντηρητικοί και ανθίστανται στη “λαϊκότητα” των νεωτερικών στοιχείων. Συμπερασματικά, στην κοινότητα που εξετάζουμε (Νοσοκομείο), οι λαϊκοί τύποι για τη δήλωση των θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων, δεν έχουν κοινωνικές συνδηλώσεις και η κατανομή τους δε σχετίζεται με κοινωνικές ομάδες και λειτουργικές ποικιλίες, με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τις μεταβλητές μας με βεβαιότητα ως χαρακτηριστικές (markers). Για τη συγκεκριμένη έρευνα, ίσως θα ήταν πιο σωστό να αποκαλέσουμε τις μεταβλητές μας “ενδείκτες” (indicators), καθώς η ποικιλότητα δεν είναι δεδομένη στην συγκεκριμένη κοινότητα πρακτικής. Μετέπειτα έρευνες που θα διεξαχθούν σε βάθος χρόνου (διαχρονική μελέτη συγχρονίων), σχετικά με το ζήτημα των επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων, θα μας οδηγήσουν σε πιο βέβαια συμπεράσματα σχετικά με την ποικιλότητα των τύπων και στην πιθανότητα της γλωσσικής αλλαγής (αντικατάσταση λόγιων τύπων από δημοτικούς), γιατί όπως φαίνεται από τη δική μας μελέτη το ζήτημα είναι ακόμα εν εξελίξει.

Κατά το μοίρασμα των ερωτηματολογίων, παρατήρησα έντονα το στιγματισμό των λαϊκών τύπων (κυρίως αναφορικά με τις καταλήξεις –ινα και –ισσα, όπως και με τα ουσιαστικοποιημένα επίθετα όπως η επίκουρη, η ειδική, η πλαστική). Αρκετές προφορικές αντιδράσεις των ερωτώμενων υπήρξαν χαρακτηριστικές για να διαπιστώσουμε τις στάσεις των ομιλητών (ενδεικτική περίπτωση η άρνηση συμμετοχής από κάποιους). Κατά το μοίρασμα και τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, οι πληροφορητές έκαναν διορθώσεις, υποδείξεις και σχολίαζαν το περιεχόμενο των ερωτήσεων. Τα μεταγλωσσικά σχόλια, προέρχονταν κυρίως από ιατρούς μεγάλης ηλικίας και οι περισσότεροι από αυτούς ήταν μέλη ΔΕΠ. Κάποιοι από αυτούς υποστήριζαν ότι η εισαγωγή των λαϊκών στοιχείων

φθείρει τη γλώσσα μας και οι τύποι αυτοί δεν αρμόζουν στην ελληνική. Ωστόσο, άτομα νεότερης ηλικίας της ομάδας των ιατρών (ειδικευόμενους/ες ιατρούς), αντιμετώπισαν με ενδιαφέρον το θέμα και κάποιοι από αυτούς/ες ζητούσαν να μάθουν και περαιτέρω πληροφορίες για το ζήτημα των επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων.

Είναι πιθανό, πως η κοινωνία μας σε κάποια χρόνια θα είναι πιο "έτοιμη" να δεχτεί τους λαϊκότερους όρους στη γλωσσική της συμπεριφορά. Η γλώσσα μας εφόσον μιλιέται και είναι ζωντανή, είναι φυσική της εξέλιξη να αλλάζει. Από τη στιγμή που οι Έλληνες και οι Ελληνίδες μιλούν τη δημοτική γλώσσα, σιγά σιγά θα αρχίσουν να τη χρησιμοποιούν και σε περιπτώσεις όπου υπερισχύει ακόμα η καθαρεύουσα. Επιπλέον, οι γυναίκες είναι γνωστό ότι πλέον ασκούν επαγγέλματα κύρους και ως εκ τούτου είναι λογικό επακόλουθο να διαφαίνεται αυτό και στο σύστημα της γλώσσας. Η αρσενική κατάληξη δεν αρμόζει στο γυναικείο φύλο που στις μέρες έχει κατακτήσει τόσα πολλά (αντίθετα με το παρελθόν, που οι γυναίκες έμεναν κυρίως στα σπίτια τους και τα επαγγέλματα κύρους ασκούνταν μόνο από άντρες). Η ισότητα των φύλων στην πραγματική ζωή συνεπάγεται με την ισότητα των φύλων στο σύστημα της γλώσσας. Τέλος, με την κατάλληλη επιμόρφωση και ενημέρωση για το θέμα, ίσως οι δημοτικοί τύποι σταματήσουν να λειτουργούν ως στερεότυπα και ενσωματωθούν πλήρως στη γλώσσα μας από όλες τις κοινωνικές ομάδες και σε όλες τις περιστάσεις επικοινωνίας.

Κεφάλαιο 5

Επίλογος

Είναι φανερό, μέσα από την προσωπική μας έρευνα, αλλά και από τη μελέτη ερευνών και προσεγγίσεων αρκετών συγγραφέων ότι η περίπτωση των θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων είναι ένα ζήτημα που θα απασχολεί για αρκετό καιρό στην επιστήμη της Κοινωνιογλωσσολογίας. Παρόλο που σε πολλές περιστάσεις επικοινωνίας έχει εδραιωθεί η χρήση των δημοτικών τύπων των θηλυκών επαγγελματικών, βλέπουμε ότι η ελληνική κοινωνία δεν τους έχει αποδεχτεί πλήρως ώστε να γίνει η αντικατάσταση των ασαφών ως προς το γένος τύπων με τους διακριτά θηλυκούς μορφολογικά τύπους για τη δήλωση των επαγγελματικών ονομάτων. Ωστόσο, αυτό δε συμβαίνει σε όλες τις κατηγορίες επαγγέλματων. Σε κάποια επαγγέλματα που μάλλον θεωρούνται κατάλληλα για να ασκήσουν οι γυναίκες όπως καθαρίστρια, δασκάλα, νοσηλεύτρια η θηλυκοποίηση στο επαγγελματικό όνομα είναι εμφανής. Ίσως θα πρέπει να αναρωτηθούμε γιατί η κοινωνία δέχεται τη θηλυκοποίηση σε κάποια επαγγέλματα και σε άλλα όχι. Οι Αρχάκης και Κονδύλη (2011) υποστηρίζουν ότι: “Για το σχηματισμό των γυναικείων επαγγελματικών ονομάτων υψηλού κύρους χρησιμοποιείται κυρίως το επίθημα του αρσενικού επαγγελματικού ονόματος (ο/η βουλευτής, ο/η γιατρός [...]). Το ίδιο όμως φαινόμενο δεν παρατηρείται στον ίδιο βαθμό σε ουσιαστικά που δηλώνουν επαγγέλματα που δεν είναι καταξιωμένα κοινωνικά (ο περιπτεράς – η περιπτερού, ο μανάβης – η μανάβισσα, ο καφετζής – η καφετζού), ενώ αποκλειστικά θηλυκά είναι τα επαγγελματικά η μαία, η καθαρίστρια κ.α.” (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 149). Απ’ ότι είδαμε και από τα αποτελέσματα της έρευνάς

μας, η κατηγορία των επαγγελματιών με κοινωνικό κύρος (όπως γιατρός, χειρουργός, διδάκτορας, επιστήμονας), στο μεγαλύτερο ποσοστό διατηρούν τη λόγια κατάληξη, δηλαδή την αρσενική για να δηλώσουν το θηλυκό και ανθίστανται στη θηλυκοποίηση μέσω δημοτικών θηλυκών καταλήξεων. Πιστεύουν ότι με τη θηλυκοποίηση θα χαθεί το κύρος και η αίγλη τους και θα μετατραπούν σε απλά, λαϊκά επαγγέλματα των κατώτερων τάξεων. Ίσως η λόγια κατάληξη αποτελεί το σύμβολο της αξίας τους, της ανωτερότητας και της διάκρισής τους από τα επαγγέλματα της εργατικής τάξης. Παλαιότερα η κατάληξη – ίνα χρησιμοποιούνταν για να δηλώσει τη σύζυγο κάποιου, λόγου χάρη, στην παροιμία *ας μελένε βουλευτίνα και *ας πεθάνω από την πείνα*, διαφαίνεται η σημασία της συγκεκριμένης θηλυκής κατάληξης. Ίσως οι ομιλητές, να έχουν στο μυαλό τους και αυτή την παλαιά χρήση της κατάληξης και ως εκ τούτου να αποφεύγουν να τη χρησιμοποιήσουν στην ομιλία τους.*

Αξιοσημείωτο γεγονός που συμπεραίνουμε από την έρευνα μας είναι ότι ακόμα και οι ίδιες οι γυναίκες, όταν θέλουν να δηλώσουν το επάγγελμα που ασκούν, επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν τη λόγια κατάληξη, δηλαδή τον αρσενικό τύπο του επαγγελματικού και η διάκριση του γένους ορίζεται από το άρθρο (αυτό συνάγεται από τα σχεδόν απόλυτα ποσοστά αποδοχής των λόγιων καταλήξεων των ομιλητών, από το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια ήταν γυναίκες και από τα μεταγλωσσικά σχόλια που αναφέρθηκαν κατά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από το γυναικείο φύλο). Σύμφωνα με τους Αρχάκη και Κονδύλη (2011): “ οι άντρες προτιμούν τους αποκλίνοντες από τη νόρμα τύπους, ενώ οι γυναίκες τους κοινωνικά αναγνωρισμένους τύπους από τη νόρμα, κυρίως στις περιστάσεις που απαιτούν επίσημο και προσεγμένο ύφος. Η συμπεριφορά αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αντίδραση και διαμαρτυρία των γυναικών προς τις παραδοσιακές αντιλήψεις που τις τοποθετούν σε υποδεέστερη θέση. Δηλαδή οι γυναίκες με τον τρόπο αυτό ίσως δείχνουν να μην έχουν αποδεχτεί την υποδεέστερη θέση και προσπαθούν να αποκτήσουν την κοινωνική ισχύ που έχουν στερηθεί χρησιμοποιώντας τους αναγνωρισμένους τύπους.” (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 147). Επίσης, η Μακρή – Τσιλιπάκου σχετικά με την ομιλία των γυναικών υποστηρίζει: “οι γυναίκες διδάσκονται/κοινωνικοποιούνται σε μια γλώσσα που αρμόζει σε “κυρίες”, είναι δηλαδή προσεγμένη και ευγενική χωρίς γραμματικοσυντακτικές παρατυπίες και κοινωνικές χοντράδες, και η οποία, στην ουσία, θεωρείται ως παρέκκλιση από τη νόρμα, δηλαδή τη γλώσσα των ανδρών. Αυτή η γλώσσα, σε τελευταία ανάλυση βάζει τη γυναίκα στην

παράδοξη θέση “μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα”, έτσι ώστε αν δεν υιοθετήσει τη γυναικεία γλώσσα, να μην προσλαμβάνεται ως κανονική γυναίκα, αν όμως την υιοθετήσει να μην προσλαμβάνεται ως ένα άτομο ισότιμο με τους άνδρες αλλά ως ένας ατελής άνδρας”. (Μακρή – Τσιλιπάκου 2004: 4) Η γυναίκα αισθάνεται αδύναμη, μπροστά στην ανδροκρατούμενη κοινωνία και προσπαθεί μέσα από την πρότυπη εκφορά του λόγου να αποδείξει τη δύναμη και την επάρκεια της, ότι δηλαδή μπορεί να τα καταφέρει εξίσου και ίσως και καλύτερα από το αντρικό φύλο που μέχρι πριν κάποια χρόνια ήταν το μόνο που ασκούσε κοινωνικά καταξιωμένα επαγγέλματα και η γυναίκα παρέμενε στο σπίτι της και ασχολούταν με τα θέματα του νοικοκυριού και την ανατροφή των παιδιών. Αν ανατρέξουμε στην έρευνα του Trudgill, οι Αρχάκης και Κονδύλη αναφέρουν ότι: “Ο Trudgill προκειμένου να ενισχύσει τα συμπεράσματά του, ρώτησε τους πληροφορητές και τις πληροφορήτριες του ποιον τύπο θεωρούσαν ότι επέλεγαν. Σύμφωνα με τα πορίσματα του, οι γυναίκες ισχυρίζονταν ότι χρησιμοποιούσαν περισσότερο τον τύπο της νόρμας απ’ ότι έκαναν στην πραγματικότητα. Η εικόνα δηλαδή που είχαν οι γυναίκες για τον εαυτό τους ήταν ότι μιλούν τη νόρμα. Σε αντίθετη κατεύθυνση, οι άνδρες ισχυρίζονταν ότι μιλούν την “τραχιά” γλώσσα των εργατών των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων πολύ περισσότερο απ’ ότι πράγματι έκαναν. Ο Trudgill απέδωσε το φαινόμενο αυτό στο ότι οι γυναίκες νιώθουν μεγάλη ανασφάλεια και πιθανότατα με τη χρήση των τύπων της νόρμας προσπαθούν να ανορθώσουν το κοινωνικό τους γόητρο. Επιπλέον, η αποκλίνουσα γλώσσα των ανδρών εργατών τείνει να έχει συνδηλώσεις “σκληρότητας” και “τραχύτητας”, χαρακτηριστικά καλυμμένου γοήτρου τα οποία από πολλούς θεωρούνται επιθυμητά για τους άντρες και όχι για τις γυναίκες.” (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 72-73). “Οπότε βλέπουμε τη διαχρονική τάση η γυναίκα να συμμορφώνεται με τη νόρμα και να μην ενσωματώνει πιο δύσκολα από τους άντρες στην ομιλία της αποκλίνοντες τύπους (στην περίπτωση μας τις δημοτικές καταλήξεις των θηλυκών επαγγελματικών). Προτιμά δηλαδή το λόγιο χαρακτηριστικό και αποφεύγει τα νεωτερικακά χαρακτηριστικά, φοβούμενη μη χάσει το γόητρο της, την ισχύ της.

Θα ήταν ενδεδειγμένο, να αντικατασταθούν οι ασαφείς ως προς το γένος επαγγελματικοί τύποι με τύπους που εκφράζεται η θηλυκότητα μέσω των επιθημάτων, πρώτα απ’ όλα για την επίτευξη ομαλότητας στο σύστημα της ελληνικής. Η αναγκαιότητα της αντικατάστασης φαίνεται και από τη δυσκολία των ομιλητών όταν προσπαθούν να εκφέρουν έναν θηλυκό

επαγγελματικό τύπο, κυρίως κατά το σχηματισμό της γενικής πτώσης. Παρατηρείται εκεί, κυρίως για τα θηλυκά που το αρσενικό τους σχηματίζεται με το επίθημα –ας, το φαινόμενο να εκφέρονται λογιότεροι σχηματισμοί όπως της γραμματέως. Επιπλέον, παρατηρούνται αρκετά λάθη που κάνουν οι ομιλητές, λόγω της σύγχυσης που επικρατεί, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται αποκλίνοντες τύποι. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα στην έρευνα των Ιορδανίδου και Μάντζαρη (2005), οι οποίες διαπίστωσαν σχετικά με τα θηλυκά επαγγελματικά που τα αντίστοιχα αρσενικά τους λήγουν σε –εας, –ορας και –ονας, ότι επικρατέστεροι στη γενική είναι οι λογιότεροι τύποι σε –έως, –ορος και –ονος. Όταν όμως η λογιότερη κατάληξη ή νεοελληνικός τύπος σε –ίσσα δε χρησιμοποιείται επικρατεί αμηχανία στο σχηματισμό της γενικής, που οδηγεί στη συχνή παραγωγή αποκλινόντων τύπων όπως *της γραμματέας, *της αρχιτέκτονας, *της λέκτορας. Ειδικά στο ταμίας, ο τύπος *της ταμίας είναι συχνότερος από αυτόν της ταμιά. (Ιορδανίδου και Μάντζαρη 2004: 8). Άλλη κατηγορία επαγγελματικών ονομάτων που ανθίστανται στη θηλυκοποίηση είναι τα λόγια επαγγελματικά σε –ος, όπου διαπιστώνεται ότι η άρνηση για τη δημιουργία θηλυκού τύπου οφείλεται εκτός από την ιδεολογία και τις στάσεις των ομιλητών, και στην αντίδραση που προκαλείται από τη συνεμφάνιση λόγιου λεξικού μορφήματος και λαϊκότερης κατάληξης στην ίδια λέξη. Ωστόσο, το ελληνικό σύστημα της γλώσσας θα μπορούσε να ενσωματώσει στο λεξικό του τους δημοτικούς τύπους των επαγγελματικών ουσιαστικών, για να εναρμονιστεί απόλυτα με τις απαιτήσεις της δημοτικής και να εκλείψει η αίσθηση αμηχανίας και η αβεβαιότητα στην εκφορά του λόγου των ομιλητών, οι οποίοι όταν πρόκειται να δηλώσουν ένα θηλυκό επαγγελματικό, χρησιμοποιούν τότε δημοτικά στοιχεία, τότε λόγια και τότε δημιουργούν αποκλίνοντες από τη νόρμα τύπους. Επιπλέον, αφού πλέον έχει καθιερωθεί η δημοτική γλώσσα, θα ήταν ενδεδειγμένο, όλα τα επίπεδα της γλώσσας να εναρμονιστούν με αυτό και όσο είναι εφικτό να εκλείψει η επιρροή της καθαρεύουσας σε ορισμένα γλωσσικά στοιχεία, ώστε να αντιμετωπιστεί η σύγχυση που προκαλείται στους ομιλητές ως απόρροια του παλαιού φαινομένου της θεσμικής διγλωσσίας.

Επίσης οι γυναίκες, εφόσον έχουν ανεβεί στην ιεραρχία και ασκούν και αυτές ανώτερα κοινωνικά επαγγέλματα με κύρος, θα πρέπει αυτό να αναγνωριστεί και να αποτυπωθεί και στη γλώσσα. Η ισοτιμία αυτή, αν υπάρχει στην πραγματικότητα και δεν υποκρύπτεται και εδώ μία ανδροκρατία να ανακλάται και γλωσσικά, μέσω της αντικατάστασης των επικοινωνιών

τύπων των επαγγελματικών ονομάτων με διακριτούς θηλυκούς σχηματισμούς μέσω των δημοτικών καθαρά θηλυκών επιθημάτων. Έτσι, θα καταπολεμηθεί “ο γλωσσικός σεξισμός” που υφίσταται η γλώσσα μας. Οι Αρχάκης και Κονδύλη (2011) σχετικά με το σεξισμό αναφέρουν: “Η πρακτική της κοινωνικής υποτίμησης ενός ατόμου με κριτήριο το φύλο του ονομάζεται σεξισμός. Στη σύγχρονη κοινωνία η διάκριση αυτή γίνεται σε βάρος των γυναικών, γεγονός που αντανακλάται συχνότατα και στα γλωσσικά συστήματα, όπου τα δύο φύλα εκπροσωπούνται με άνισο τρόπο. Η αντανάκλαση όμως των κοινωνικών πρακτικών το επίπεδο του συστήματος επηρεάζει με τη σειρά της τις κοινωνικές πρακτικές, Έτσι, οι γραμματικές και σημασιολογικές κατηγοριοποιήσεις του συστήματος καθοδηγούν τους ομιλητές να αντιμετωπίζουν τις έμφυλες διακρίσεις ως “φυσικές” και να τις δικαιολογούν. Το φαινόμενο λοιπόν του γλωσσικού σεξισμού είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με ιδεολογικές και κοινωνικές πρακτικές οι οποίες επηρεάζουν και τις πιο “ουδέτερες” γλωσσολογικές αναλύσεις. Ένα από τα πιο προφανή παραδείγματα είναι η υπόδειξη της γραμματικής ότι στα ελληνικά το αρσενικό γένος είναι το κυρίαρχο και περιλαμβάνει και τα δύο γένη.” (Αρχάκης και Κονδύλη 2011: 148). Οι Τομπέα και Ντούνης σε ένα άρθρο τους στο διαδίκτυο (2019) εκφέρουν παραδείγματα σεξισμού γλώσσας και επικοινωνίας: “η γενική χρήση του αρσενικού γένους από τον ομιλητή (“αυτός/ του/ αυτόν” για να αναφερθεί σε ένα αόριστο πρόσωπο). Το εξώφυλλο μιας έκδοσης που απεικονίζει μόνο άνδρες. Ο προσδιορισμός μιας γυναίκας από τον αρσενικό όρο του επαγγέλματός της. Μια ενημερωτική καμπάνια που περιλαμβάνει άσκοπη γυμνότητα. Μια διαφήμιση με έναν άντρα να υποδεικνύει σε μια γυναίκα πώς να χρησιμοποιεί το πλυντήριο.”, τονίζουν γιατί πρέπει να αντιμετωπιστεί: “Η γλώσσα και η επικοινωνία παίζουν σημαντικό ρόλο διότι κάνουν τους ανθρώπους ορατούς ή αόρατους και αναγνωρίζουν ή υποβαθμίζουν τη συνεισφορά τους στην κοινωνία. Η γλώσσα που χρησιμοποιούμε σχηματίζει τη σκέψη μας, και ο τρόπος που σκεφτόμαστε επηρεάζει τις πράξεις μας. Η γλώσσα που αγνοεί τη διάσταση του φύλου ή η γλώσσα που εισάγει διακρίσεις ενισχύει τις σεξιστικές αντιλήψεις και συμπεριφορές” και στη συνέχεια προτείνουν τρόπους για την πρόληψή του: “Με τη χρήση και των δύο γενών (αρσενικό, θηλυκό) όταν κανείς απευθύνεται σε ένα μικτό κοινό. Ελέγχοντας τη δημόσια επικοινωνία και διασφαλίζοντας ότι χρησιμοποιεί γλώσσα και εικόνες ευαίσθητες ως προς το φύλο. Με τη δημιουργία εγχειριδίων επικοινωνίας ευαίσθητης ως προς το φύλο που απευθύνεται σε διαφορετικό κοινό. Με την προώθηση έρευνας σε αυτόν τον τομέα.” (Τομπέα και Ντούνης 2019).

Για τους παραπάνω λόγους, δηλαδή την ομαλοποίηση του συστήματος της ελληνικής γλώσσας και την αντιμετώπιση του γλωσσικού σεξισμού, της άνισης αντιμετώπισης δηλαδή των ανδρών και των γυναικών στη γλώσσα, καθίσταται αναγκαία η ενσωμάτωση επαγγελματικών τύπων στο λεξικό της ελληνικής, που θα είναι ορατό το γυναικείο φύλο μέσω των καθαρά θηλυκών δημοτικών επιθημάτων. Πολλοί τομείς παίζουν καθοριστικό ρόλο για την αντιμετώπιση του ζητήματος. Το εκπαιδευτικό σύστημα, αρχικά, με την προϋπόθεση της κατάλληλης κατάρτισης των δασκάλων και των καθηγητών, θα μπορούσε να ενσωματώσει στην εκπαιδευτική του ύλη το ζήτημα των θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων, ώστε να περιοριστούν και τα συστηματικά λάθη που δημιουργούνται κατά την εκφορά τους. Έπειτα, οι γραμματικές και τα λεξικά θα ήταν χρήσιμο, να ανανεώσουν τα λήμματα τους με σχηματισμούς που αρμόζουν στο σύστημα της δημοτικής γλώσσας, (στην περίπτωσή μας με δημοτικές καταλήξεις στα επαγγελματικά θηλυκά ονόματα) και τέλος, η κοινωνία θα ήταν ενδεδειγμένο να δεχτεί σιγά-σιγά τους εξεταζόμενους όρους ως συμβατούς στην ιδεολογία μας και ικανούς να υποστηρίξουν και τα ανώτερα κοινωνικά επαγγέλματα, περιορίζοντας το φαινόμενο των στερεοτύπων, τα οποία θεωρούν τις λόγιες μόνο καταλήξεις αρμόζουσες για τη δήλωση επαγγελμάτων κύρους. Τελικά, τόσο σε συλλογικό όσο και σε ατομικό επίπεδο θα μπορούσαμε να συμβάλλουμε στην αντιμετώπιση του ζητήματος, χρησιμοποιώντας ο καθένας στο λόγο μας όλο και περισσότερους δημοτικούς σχηματισμούς όταν πρόκειται να δηλώσουμε ένα θηλυκό επάγγελμα, και ίσως μ' αυτόν τον τρόπο να συνεισφέρουμε και στην αντιμετώπιση του σεξισμού που υφίσταται το γυναικείο φύλο, σε ένα βαθμό, στην εποχή μας.

Παράρτημα Α

Ερωτηματολόγιο 1

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 1

1. Δηλώστε το φύλο σας:

Άνδρας

Γυναίκα

2. Σε ποια ηλικιακή κατηγορία ανήκετε; Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι.

18-30	☐
30-55	☐
55 και άνω	☐

3. Σημειώστε τον τόπο καταγωγής σας .....

4. Αναφέρετε το επάγγελμά σας .....

5. Στο σπίτι σας επικοινωνείτε μόνο στην ελληνική γλώσσα;

Ναι

Όχι

Αν όχι παρακαλώ σημειώστε και την άλλη γλώσσα. ....

6. Σημειώστε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας (βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο νούμερο) με καθεμιά από τις παρακάτω υπογραμμισμένες λέξεις ή φράσεις. 1= διαφωνώ απόλυτα, 2= διαφωνώ αρκετά, 3= διαφωνώ λίγο, 4= συμφωνώ λίγο, 5= συμφωνώ αρκετά, 6= συμφωνώ απόλυτα.

1) Συζητώντας δύο χωρικοί λένε ο ένας στον άλλον: "Θα πάω στη γιατρίνα να μου γράψει φάρμακα.

1   2   3   4   5   6

2) Σήμερα έγινε η πρόσληψη της νέας γενικής γιατρίνας.

1   2   3   4   5   6

3) Τί ώρα θα έρθει η γιατρός για να ανοίξει το ιατρείο;

1   2   3   4   5   6

4) Τελιώνοντας την ομιλία της, η γιατρός δέχτηκε τις επευφημίες του ακροατηρίου.

1   2   3   4   5   6

5) Η καρδιολογίνα του είπε να σταματήσει το τσιγάρο.

1   2   3   4   5   6

6) Σχετικά με τις έντονες ταχυπαλμίες που περιγράφετε, προτείνω επίσκεψη στο ιατρείο της καρδιολογίας.

1   2   3   4   5   6

7) Ζήτα από την καρδιολόγο να σου κάνει υπέρηχο και φέρε μου να δω τα αποτελέσματα!

1   2   3   4   5   6

8) Το ιατρείο της καρδιολόγου βρίσκεται στην οδό Παπάφη 49.

1   2   3   4   5   6

9) Σήμερα εφημερεύει η ορθοπεδικίνα κ. Μαγοπούλου.

1   2   3   4   5   6

10) Η ορθοπεδικίνα κ. Παγωνίδου, ολοκλήρωσε τη διάλεξη με θέμα "Καινοτομίες στην Ορθοπεδική Χειρουργική".

1   2   3   4   5   6

11) "Όταν μεγαλώσω θα γίνω ορθοπεδικός", είπε η Νικολέτα στον πατέρα της.

1   2   3   4   5   6

12) Ο κόσμος πιστεύει ότι για να γίνει μία γυναίκα ορθοπεδικός χρειάζεται να διαθέτει μυϊκή δύναμη.

1   2   3   4   5   6

13) Παύλο, πέρασες να γνωρίσεις την καινούργια γραμματίνα;

1   2   3   4   5   6

14) Η τακτοποίηση των φακέλων των ασθενών είναι αρμοδιότητα της γραμματίνας.

1   2   3   4   5   6

15) Οι σπουδαστές οφείλουν να περάσουν από τη γραμματέα για να υπογράψουν.

1   2   3   4   5   6

16) Γυναίκα γραμματέας, με γνώσεις ηλεκτρονικής συνταγογράφησης ζητείται από δερματολογικό ιατρείο.

1   2   3   4   5   6

17) - Μελίνα τι δουλειά κάνεις;

- Είμαι τραυματιοφορίνα στο Παπαγεωργίου.

1   2   3   4   5   6

18) Σας επισυνάπτω την αίτηση παραίτησης της ταυματοφορίνας της κλινικής.

1   2   3   4   5   6

19) Η τραυματιοφορέας κατέβηκε στο κυλικείο να πάρει έναν καφέ.

1   2   3   4   5   6

20) Ο ασθενής είναι έτοιμος να τον παραλάβει η τραυματιοφορέας.

1   2   3   4   5   6

21) Εμ, μου 'θελες να γίνεις επιστημόνισσα. Κάτσε διάβασε τώρα.

1   2   3   4   5   6

22) Στις ειδήσεις ανέφεραν ότι μία νέα επιστημόνισσα βρήκε το φάρμακο για τον καρκίνο.

1   2   3   4   5   6

23) "Εγώ μαμά θέλω να γίνω μια σπουδαία επιστήμονας", είπε η 5χρονη Ελενίτσα στη μαμά της.

1   2   3   4   5   6

24) Μία επιστήμονας οφείλει να υποστηρίζει πάντα την αλήθεια των πραγμάτων.

1   2   3   4   5   6

25) "Ουάου!! Είσαι πλέον διδακτόρισσα!", είπε ο Παναγιώτης στην Άννα.

1   2   3   4   5   6

26) Η υποψήφια διδακτόρισσα πρέπει να παραδώσει τη διατριβή της στις 27-03-19.

1   2   3   4   5   6

27) Η καινούργια διδάκτορας μου φαίνεται αγχωμένη για την πρώτη της συνάντηση με τους φοιτητές.

1   2   3   4   5   6

28) Η διδάκτορας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Μαρία Καλυβοπούλου θα μας παρουσιάσει μια νέα εκπαιδευτική μέθοδο.

1   2   3   4   5   6

29) "Κωνσταντίνα, έγινες διοικήτρια; Σοβαρά τώρα;", ρώτησε έκπληκτος ο Γιάννης.

1   2   3   4   5   6

30) Ο Διευθυντής της Νευρολογικής Κλινικής παρέλαβε έναν εμπιστευτικό φάκελο από τη Διοικήτρια του Νοσοκομείου.

1 2 3 4 5 6

31) "Γνώρισες τη νέα διοικητή του Νοσοκομείου", ρώτησε η Σταυρούλα τον Κώστα.

1 2 3 4 5 6

32) Η Διοικητής του Νοσοκομείου κάλεσε σε σύσκεψη τους Διευθυντές όλων των κλινικών.

1 2 3 4 5 6

33) Η ιατρική επισκέπτρια μας ενημέρωσε για μια καινούργια αντιβίωση.

1 2 3 4 5 6

34) Μια ιατρική επισκέπτρια δραστηριοποιείται στο χώρο της Υγείας.

1 2 3 4 5 6

35) Η ιατρικός επισκέπτης πέρασε από το γραφείο των ιατρών σήμερα το πρωί.

1 2 3 4 5 6

36) Η παρουσίαση των νέων προϊόντων της εταιρείας θα πραγματοποιηθεί από την ιατρικό επισκέπτη στις 22-03-19.

1 2 3 4 5 6

37) Η ιατροδικαστίνα θα λείπει αύριο και μεθαύριο.

1 2 3 4 5 6

38) Μία ιατροδικαστίνα διαθέτει γνώσεις και νομικής και ιατρικής.

1 2 3 4 5 6

39) Αλήθεια Μαρία όταν μεγαλώσεις θέλεις να γίνεις ιατροδικαστής:

1 2 3 4 5 6

40) Το πόρισμα θανάτου για το νεκρό αστυνομικό βγήκε από την ιατροδικαστή.

1 2 3 4 5 6

41) "Θα πάω στην Πλαστική να φτιάξω τη μύτη μου", είπε ο Δημήτρης.

1 2 3 4 5 6

42) Η Πλαστική πραγματοποίησε την εγχείρηση με επιτυχία.

1 2 3 4 5 6

43) Η Πλαστικός πέρασε από το γραφείο μου χθες το μεσημέρι.

1 2 3 4 5 6

44) Αναβλήθηκε το χειρουργείο της Πλαστικού λόγω της απεργίας.

1 2 3 4 5 6

45) Πρέπει να μιλήσεις με την επίκουρη για το συγκεκριμένο θέμα!

1 2 3 4 5 6

46) Η κ. Μαραγκουδάκη εξελίχθηκε στη θέση της επίκουρης.

1 2 3 4 5 6

47) Άκουσα την επίκουρο να μιλάει με τον Κώστα το πρωί.

1 2 3 4 5 6

48) Η επίκουρος είναι ουσιαστική βοηθός του καθηγητή.

1 2 3 4 5 6

49) Η επιστημονική υπεύθυνη πρέπει να περάσει να υπογράψει κάποια έγγραφα.

1 2 3 4 5 6

50) Ζητήθηκε παράταση του έργου από την επιστημονική υπεύθυνη.

1 2 3 4 5 6

51) Πρώτα την επιστημονικό υπεύθυνο αν μπορείς να πληρωθείς νωρίτερα!

1 2 3 4 5 6

52) Ο οικονομικός απολογισμός του έργου έγινε σήμερα από την επιστημονικό υπεύθυνο.

1 2 3 4 5 6

53) Η ειδική μιλούσε στο τηλέφωνο με τις ώρες χθες και δεν μπορούσαμε να τη βρούμε.

1 2 3 4 5 6

54) Η δουλειά της ειδικής φέρει μεγάλη ευθύνη.

1 2 3 4 5 6

55) Περάστε από την ειδικό να σας δώσει τα αποτελέσματα από τις εξετάσεις σας!

1 2 3 4 5 6

56) Η επίσκεψη στους θαλάμους θα πραγματοποιηθεί από την ειδικό στις 9.00 π.μ.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΣΑΤΕ!

Παράρτημα Β

Ερωτηματολόγιο 2

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 2

1. Δηλώστε το φύλο σας:

Άνδρας

Γυναίκα

2. Σε ποια ηλικιακή κατηγορία ανήκετε; Απαντήστε βάζοντας ένα X στο αντίστοιχο κουτάκι.

18-30	☐
30-55	☐
55 και άνω	☐

3. Σημειώστε τον τόπο καταγωγής σας .....

4. Αναφέρετε το επάγγελμά σας .....

5. Στο σπίτι σας επικοινωνείτε μόνο στην ελληνική γλώσσα;

Ναι

Όχι

Αν όχι παρακαλώ σημειώστε και την άλλη γλώσσα. ....

6. Υπογραμμίστε τους τύπους που βρίσκετε αποδεκτούς στο πλαίσιο των παρακάτω προτάσεων.

1) Η Μαρία ανακοίνωσε στους γονείς της πως όταν μεγαλώσει θα γίνει ..... (γιατρός, γιατρίνα)

2) Ζητήθηκε από την ..... να κάνει υπέρηχο στον ασθενή. (καρδιολόγα, καρδιολόγο, καρδιολογίνα)

3) Η ..... εξέτασε το αγοράκι που πονούσε το πόδι του. (ορθοπεδικός, ορθοπεδικίνα)

4) Ζητείται κοπέλα ..... με άριστες γνώσεις της αγγλικής γλώσσας. (γραμματεύς, γραμματέας, γραμματίνα)

5) Μία ..... έχει ευθύνη απέναντι και στον εαυτό της και στην κοινωνία. (επιστήμονας, επιστημόνισσα)

6) ..... της Σχολής Επιστημών Υγείας ορκίστηκε η κ. Πλαδή. (Διδάκτωρ, Διδάκτορας, Διδακτόρισσα)

7) Η ..... πρέπει να λάβει υπόψιν της τον δυνατό ανταγωνισμό της αγοράς. (ιατρικός επισκέπτης, ιατρική επισκέπτης, ιατρική επισκέπτρια)

8) Μία ..... συμβάλλει ενεργά στην εξιχνίαση υποθέσεων ανθρωποκτονίας. (ιατροδικαστής, ιατροδικαστίνα)

9) Η ..... ρώτησε τον Καθηγητή αν γίνεται να κάνει αυτή σήμερα μάθημα στους φοιτητές. (επίκουρος, επίκουρη)

7. Χρησιμοποιείτε στον καθημερινό σας λόγο θηλυκές καταλήξεις της δημοτικής (π.χ. -ίνα, -ίσα, -έσσα) για να δηλώσετε επαγγελματικά ονόματα; (π.χ. γιατρίνα, χειρουργίνα)

Ναι

Όχι

8. Έστω ότι θέλετε να προσφωνήσετε μόνο τις γυναίκες που ασκούν το επάγγελμα του χειρουργού. Ποια φράση θα χρησιμοποιήσετε; Σημειώστε με ένα χ.

- Χειρουργοί!
- Χειρουργίνες!
- Γυναίκες χειρουργοί!
- Δε γνωρίζω/Δεν απαντώ.

9. Η επιλογή της κατάληξης αλλάζει όταν επικοινωνείτε σε επίσημο περιβάλλον (π.χ. συνέδριο);

Ναι

Όχι

10. Πιστεύετε πως η χρήση αρσενικής κατάληξης /-ος/(π.χ. η ψυχίατρος), όταν πρόκειται να δηλωθούν θηλυκά επαγγελματικά ονόματα σχετίζεται με την ανισότιμη αντιμετώπιση ανδρών και γυναικών στον επαγγελματικό χώρο;

Ναι

Όχι

11. Για την επιλογή της κατάληξης του επαγγελματικού θηλυκού ποιος παράγοντας θεωρείτε πως παίζει σημαντικότερο ρόλο; Αριθμήστε από το 1 έως το 5 (1= ο σημαντικότερος παράγοντας).

- Η ιδεολογία κάθε ατόμου
- Το φύλο του
- Το μορφωτικό του επίπεδο
- Η καταγωγή του
- Το περιβάλλον επικοινωνίας (επίσημο/ανεπίσημο)

12. Θεωρείτε πως η επιλογή από κάποιον δημοτικής κατάληξης για τη δήλωση του επαγγέλματος μίας γυναίκας (π.χ. η γραμματίνα, η πρυτάνισσα), είναι ένδειξη υποτίμησης προς την επαγγελματική επάρκειά της;

Ναι

Όχι

13. Κατά την άποψη σας αρκεί το άρθρο να διακρίνει το φύλο του ατόμου (ο - η χειρουργός), χωρίς να υπάρχει μορφολογική διάκριση του γένους μέσα στο όνομα (π.χ. μέσω της κατάληξης);

Ναι

Όχι

14. Πιστεύετε πως η ελληνική κοινωνία είναι σε θέση να δεχτεί και να αντικαταστήσει τους αμαρκάριστους ως προς το γραμματικό γένος (π.χ. υπουργός) τύπους, με όρους που δηλώνουν καθαρά το φύλο μέσω της κατάληξης (π.χ. υπουργίνα);

Ναι

Όχι

15. Ποια πιστεύετε πως είναι η αιτία για την ευρεία ακόμη χρήση αρσενικών καταλήξεων στη δήλωση θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων; Αριθμήστε από το 1 έως το 4 (1= η σημαντικότερη αιτία).

- Το εκπαιδευτικό σύστημα (ελλιπής διδασκαλία των δημοτικών θηλυκών καταλήξεων)
- Τα λεξικά (ελάχιστα λήμματα)
- Το ίδιο το σύστημα της ελληνικής (επιρροή καθαρεύουσας)
- Η στάση της κοινωνίας

16. Γιατί νομίζετε ότι προτιμούνται συχνά οι αρσενικές καταλήξεις όταν πρόκειται να δηλωθούν επαγγέλματα κύρους;(π.χ. η δήμαρχος) Σημειώστε με ένα χ στο αντίστοιχο κουτάκι.

- Οι δημοτικές καταλήξεις είναι πιο "λαϊκές".

- Δεν ταιριάζουν στο σύστημα της ελληνικής γλώσσας.
- Δε χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα από το ευρύ κοινό.
- Δε γνωρίζω/δεν απαντώ.

17. Θεωρείτε ότι θα συμβάλλει στην κοινωνική ανέλιξη της γυναίκας στον επαγγελματικό χώρο αν αντικατασταθούν τα αμαρκάριστα ως προς το γένος ονόματα με τα θηλυκοποιημένα ονόματα με θηλυκές καταλήξεις;

Ναι

Όχι

Ίσως

18. Συμφωνείτε με την άποψη ότι από τη στιγμή που γυναίκα θεωρείται ισότιμη με τον άνδρα στον επαγγελματικό τομέα, είναι ανάγκη να αποτυπωθεί αυτό και στη γλώσσα μορφολογικά, μέσω των καταλήξεων;

Ναι

Όχι

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΣΑΤΕ!

Βιβλιογραφία

1. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. 2003. “Συγχρονικές και διαχρονικές τάσεις στο γένος της ελληνικής. Μια θεωρητική πρόταση.” Στο *Θέματα νεοελληνικής γραμματικής. Το γένος*. Αθήνα: Πατάκη. σσ. 13 – 56.
2. Αρχάκης, Α., Κονδύλη, Μ. 2011. *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα: Νήσος.
3. Ιορδανίδου, Α., Μάντζαρη, Ε. (2005) Τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά: Γλωσσική χρήση και τυποποίηση. http://www.eleto.gr/download/Conferences/5th%20Conference/5th_06-44-Iordanidou_Mantzari%20Paper2.pdf?fbclid=IwAR1kjhefZyo4OEbCSrU1KYP-AFWgUXO36yn9pDJSdXOWNv5HAa7cCs_U3GA [Πρόσβαση: 26.10.2018.]
4. Κακριδή – Φερράρι, Μ. (2011) Κοινωνιογλωσσολογία. Οι έρευνες του W. Labov. https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PHIL191/14_a%2Cb%2Cc%2Cd_Labov/14a_Labov.pdf [24.11.2019]
5. Κατσούδα, Κ., Τράπαλης, Γ. (2012) Μορφολογικά προβλήματα της Ελληνικής στη διδασκαλία της: Η περίπτωση των επαγγελματικών θηλυκών ονομάτων. http://glossologia.phil.uoa.gr/sites/default/files/4.%20Katsouda%20&%20Trapalis.pdf?fbclid=IwAR2XZH_C-7GRYYI5x3s7CktuFxmurLR2BG0VMoHBO6_Zc3HXe0bebkbT-co [Πρόσβαση: 26.10.2018]
6. Koutsoukos, N., Pavlaku, M. (2009) A construction morphology account of agent nouns in modern Greek. https://www.researchgate.net/publication/228820206_A_CONSTRUCTION_MORPHOLOGY_ACCOUNT_OF_AGENT_NOUNS_IN_MODERN_GREEK [26.04.2018]
7. Μακρή – Τσιλιπάκου, Μ. (2004) Η γυναικεία γλώσσα & η γλώσσα των γυναικών. http://www1.aegean.gr/gender-postgraduate/documents/Praktika_Synedriou/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%20%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AE-

[%CE%A4%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CF%80%CE%AC%CE%BA%CE%BF%CF%85.pdf](#)
[20.11.2019]

8. Μενεγάκη, Μ., Ευθυμίου, Λ. (2009) Εξουσία και γλώσσα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Μια προσέγγιση. <https://docplayer.gr/1028328-Exoysia-kai-glossa-sti-syghroni-elliniki-koinonia-mia-proseggisi.html> [24.11.2019]
9. Παυλίδου, Θ.-Σ., Καπελλίδη, Χ., Καραφώτη, Ε. (2015) Γραμματικό γένος, φύλο και θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά: Όψεις του γλωσσικού σεξισμού. https://www.researchgate.net/publication/298213425_Grammatical_gender_social_gender_and_feminine_occupational_terms_aspects_of_linguistic_sexism_in_Greek?fbclid=IwAR0gO4stfidvL7GIxeu_ZT1eXW7r143wpDaFN0VWNCHIfJ5AZ5Ie3kevdPA [Πρόσβαση: 26.10.2018]
10. Ράλλη, Α. 2003. "Ο καθορισμός του γραμματικού γένους στα ουσιαστικά της νέας ελληνικής." Στο *Θέματα νεοελληνικής γραμματικής. Το γένος*. Αθήνα: Πατάκη. σσ. 57 - 99.
11. Τομπέα, Ε., Ντούνης, Α. (2019) Πρόληψη και καταπολέμηση του σεξισμού: Παραδείγματα σεξισμού (Β'). <http://socialpolicy.gr/2019/09/%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%B7%CF%88%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AD%CE%BC%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CE%B5%CE%BE%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF-2.html> [24.11.2019]
12. Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. 2003. "Γένος και συμφωνία στη νέα ελληνική." Στο *Θέματα νεοελληνικής γραμματικής. Το γένος*. Αθήνα: Πατάκη. σσ. 132 - 167.
13. Χριστοφίδου, Α. 2003. "Γένος και κλίση στην ελληνική. Μια φυσική προσέγγιση." Στο *Θέματα νεοελληνικής γραμματικής. Το γένος*. Αθήνα: Πατάκη. σσ. 100 – 131